

The Diak logo is located in the top right corner of the page. It consists of the word "Diak" in a bold, pink, sans-serif font. The letter "i" has a small white dot, and the letter "k" has a small white crossbar. The background of the page features large, overlapping, curved shapes in various shades of pink, creating a modern and abstract design.

Annikki Lammi

Hanna Linnell

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Terveys- ja sosiaalialan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2022

**LAPSEN SEKSUAALISEN HYVÄKSIKÄYTÖN TUNNISTAMI-
NEN KOULUN ILTAPÄIVÄTOIMINNASSA JA PUHEEK-
SIOTTO TYÖYHTEISÖSSÄ**

TIIVISTELMÄ

Annikki Lammi ja Hanna Linnell

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen koulun iltapäivätoiminnassa ja puheeksiotto työyhteisössä

59 sivua ja 4 liitettä

Kevät 2022

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

Seksuaalinen hyväksikäyttö on yksi vakavan kaltoinkohtelun muodoista. Seksuaalista hyväksikäyttöä on esimerkiksi seksuaalinen riisto, grooming, insesti ja pedofilia. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamisella voidaan turvata lapselle hyvä kasvu- ja kehitysympäristö. Seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen on kuitenkin haastavaa, sillä oirekuva voi olla moninainen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa Helsingin kaupungin iltapäivätoiminnan ohjaajille posterin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamisesta sekä esite aiheen puheeksiotosta työyhteisössä. Tavoitteena oli näin tukea ohjaajia tunnistamaan seksuaalisen hyväksikäytön merkit arjen työssä ja antaa heille keinoja ottaa asia puheeksi työyhteisössä.

Opinnäytetyömme oli kehittämispainotteinen työ, jonka lopulliset tuotteet olivat posterit ja esite. Kehittämismenetelminä käytettiin tutkivaa työtettä. Prosessin aikana järjestettiin iltapäivätoiminnan ohjaajien kanssa yhteinen arviointikeskustelu, josta saatujen palautteiden avulla materiaaleja kehitettiin ja arvioitiin. Ennen arviointikeskustelua kartoitettiin sähköpostitse kiinnostuneita ohjaajia ja heille lähetettiin sähköpostin liitteenä kysely tuotetuista materiaaleista. Palautetta kysyttiin materiaalien ymmärrettävyydestä, kuvituksesta ja yleisilmeestä. Tämä lisäksi lopussa oli mahdollista antaa vapaasti palautetta työstämme.

Opinnäytetyön tuotettuja materiaaleja voidaan hyödyntää tilanteissa, joissa ohjaajalla herää epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä hänen omien puheidensa tai käytöksensä takia. Posterista tai esitteestä voi katsoa, viittaavatko oireet seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja miten siinä tapauksessa tulisi toimia. Oppaasta saa apua ja tukea asian puheeksiottoon työyhteisön sisällä. Helsingin kaupungin aluekoordinaattorit jakavat tuotetut materiaalit Helsingin kaupungin iltapäivätoimintaan.

Asiasanat: alakoululaiset, kehittämistyö, puheeksiotto, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

ABSTRACT

Annikki Lammi and Hanna Limnell

Identifying sexual abuse in children in after-school clubs and broaching it in the work community

59 pages and 4 appendices

Spring 2022

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

Child sexual abuse is one of the most serious forms of abuse. This includes sexual exploitation, grooming, incest, and pedophilia. Identifying child sexual abuse can help create safer and healthier environment for the child to grow and develop in. However, recognizing child sexual abuse is very challenging because the symptoms vary widely. The purpose of the thesis was to create a poster for the city of Helsinki after-school clubs on how to identify child sexual abuse and a brochure about how to discuss the subject in the work community. The aim was to help instructors recognize the signs of sexual abuse in their everyday work and give them tools to broach it in their work community.

The thesis was a development-oriented work, and the main aim was to produce a poster and a brochure. An exploratory approach was used as the development method. During the process was arranged a collective evaluation discussion with the after-school club instructors, and the comments were used to develop and evaluate the poster and brochure. Before the discussion, was mapped by email the instructors who might be interested participating in the evaluation and to those who were interested were sent an inquiry. Comments about understanding, illustration, and general appearance were asked, and at the end it was possible to give free feedback to the work.

The poster and the brochure can be utilized in situations where the instructor has a suspicion of child sexual abuse due to the child's own speech or behaviour. From the poster and the brochure can be viewed whether the symptoms indicate to sexual abuse and how to act in that case. The brochure provides help and support to bring up the subject to the work community. The regional coordinators of the City of Helsinki distribute the poster and the brochure for the city of Helsinki after-school clubs.

Keywords: Broaching, child sexual abuse, development, primary school

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 LAPSEN SEKSUAALINEN KEHITYS	5
2.1 Seksuaalisuus	5
2.2 Seksuaalisuuden portaat	6
3 LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ	9
3.1 Määritelmä ja lainsäädäntö	9
3.2 Seksuaalisen hyväksikäytön eri muodot	12
3.2.1 Seksuaalinen riisto	12
3.2.2 Grooming	13
3.2.3 Pedofilia	14
3.2.4 Insesti	16
4 SEKSUAALISEN HYVÄSIKÄYTÖN OIREET JA TUNNISTAMINEN	17
4.1 Lapsen antamat vihjeet	17
4.2 Psyykkinen oireilu	18
4.3 Fyysinen oireilu	19
5 SEKSUAALISEN HYVÄSIKÄYTÖN PUHEEKSIOTTO DIALOGISUUDEN KAUTTA TYÖYHTEISÖSSÄ	20
5.1 Lapsen kohtaaminen ja tukeminen	20
5.2 Ilmoitus poliisille ja lastensuojeluun	21
5.3 Puheeksioton vaikeus	22
5.4 Puheeksiotto työyhteisössä	24
6 TARKOITUS JA TAVOITE	26
7 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS	27
7.1 Yhteistyökumppanimme	27
7.2 Posterin ja esitteen suunnittelu	28
7.3 Posterin toteutus	30
7.4 Esitteen toteutus	32
7.5 Arvioinnin toteutus	33

8 ARVIOINNIN TULOKSET	34
8.1 Iltapäiväohjaajien arvioinnit	34
8.2 Työn itsearviointi	36
9 POHDINTA	37
9.1 Eettisyys ja luotettavuus.....	37
9.2 Ammatillinen kasvu	39
9.3 Haasteet opinnäytetyössä.....	41
9.4 Johtopäätökset.....	43
LÄHTEET	45
LIITE 1. Posterit	53
LIITE 2. Esite	54
LIITE 3. Saatekirje	58
LIITE 4: Kysymykset ohjaajille	59

1 JOHDANTO

Suomen virallisen tilaston (2021) mukaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on lisääntynyt vuosina 2017–2020, kun tarkastellaan ajanjaksoa tammikuu-syyskuu. Vuonna 2017 lapsen seksuaalisia hyväksikäyttötapauksia ilmoitettiin 866 ja vuonna 2020 samalta ajanjaksolta ilmoituksia oli 1 271. Aihe on esillä myös kouluterveyskyselyssä, jossa sitä kysytään säännöllisesti. Kyselyssä kartoitetaan esimerkiksi, onko nuori kokenut seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä. (Suomen virallinen tilasto, 2021; THL, 2021-a.)

Vaikka aiheesta on paljon tietoa ja kyselytutkimuksia tehdään, ei tunnistamisen tärkeyttä voida korostaa liikaa. Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen ja sen tarkoituksena on tuottaa posterin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamisesta sekä esite aiheen puheeksiotosta työyhteisössä. Tavoitteenamme on tukea Helsingin kaupungin iltapäivätoiminnan ohjaajia tunnistamaan seksuaalisen hyväksikäytön merkit arjen työssä ja antaa heille keinoja ottaa asia puheeksi dialogisuuden kautta työyhteisössä. Posterin ja esite voidaan laittaa selkeästi näkyville esimerkiksi taukokuoneeseen, jolloin se ohjaa herkästi työntekijöiden työskentelyä mahdollisen epäilyn herätessä.

Seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen on tärkeää, jotta voidaan ennaltaehkäistä hyväksikäyttöä ja sen aiheuttamia ongelmia, sekä turvata lapselle hyvä kasvu- ja kehitysympäristö. Tunnistamisen tärkeyttä lisää se, ettei lapsi useinkaan itse kerro aikuiselle mahdollisesta hyväksikäytöstä tai ei ymmärrä joutuneensa seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi. Selkeät työtavat vaikeassa tilanteessa puolestaan parantavat henkilökunnan jaksamista työssään. Posterin ja esite ovat tehokkaita keinoja helpottaa hyväksikäytön tunnistamista sekä madaltaa kynnystä ottaa epäily puheeksi työyhteisössä. Näin arkaluonteisen aiheen puheeksiotto koetaan vaikeaksi, mutta epäilyn herätessä lastensuojelulaki velvoittaa koululaisten aamu- tai iltapäivätoimintaa harjoittavassa yksikössä työskenteleviä henkilöitä viemään asian eteenpäin.

Tässä opinnäytetyössä kuvaamme lapsen seksuaalista kehitystä ainoastaan 7–9-vuoden iässä. Teimme tällaisen rajauksen, koska opinnäytetyömme koskee peruskoulun 1–2-luokkalaisia ja he ovat yleensä iältään 7–9-vuotiaita. Kuvaamme lapsen seksuaalisen kehityksen Seksuaalisuuden portaiden avulla.

2 LAPSEN SEKSUAALINEN KEHITYS

2.1 Seksuaalisuus

Seksuaalisuuden voidaan yleisesti määritellä olevan yksilön kykyä ja valmiutta reagoida psyykkisesti ja fyysisesti eri virikkeisiin sekä aistimuksiin ja kokea niistä mielihyvää sekä kiintymystä toiseen yksilöön. Seksuaalisuus on osa yksilöä koko hänen elämänsä aikana ja saattaa muuttua eri elämänvaiheissa. Seksuaalisuuteen kuuluvat esimerkiksi sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen ja erotiikka. (Kero & Väisälä, 2019; THL, i.a.) Puhuttaessa lapsen seksuaalisuudesta tulisi huomioida, että se eroaa luonnollisesti aikuisen ja nuoren seksuaalisuudesta. Seksuaalisuus alkaa kehittyä jo vauvana, varhaisessa vuorovaikutuksessa. Varhaisen vuorovaikutuksen aikana lapsen ja aikuisen välille muodostuu kiintymyssuhde, joka antaa lapselle koko elämän kestoisia perusoletuksia esimerkiksi siitä, onko hän arvokas, hyväksytty ja rakastettu sellaisena kuin on. Hyvä perusturvallisuus ja kiintymyssuhde vanhemman kanssa edesauttavatkin tasapainoisen tunne-elämän ja seksuaalisuuden kehityksessä. Lapsi oppii jo vanhemman sylissä omasta kehostaan ja kokee itsensä riittävän hyväksi ja hyväksytyksi. Lapsen kasvaessa ymmärrys omista sukupuolielimistä ja kehon toiminnoista kasvaa. Lapsuuden perustehtäviin kuuluu tutustua omaan kehoonsa ja usein lapset kysyvätkin kehostaan sekä vertaavat sitä muihin. (Väestöliitto, i.a.; Hermanson, 2019; Riihonen ym., 2015, s. 50.)

Lapselle seksuaalisuudesta puhuminen on samalla myös puhetta kehosta, omasta itsestä huolehtimisesta, ihmissuhteista ja omista oikeuksista. Lapsen seksuaalista kehitystä voidaan tukea ja suojata eri tavoin: puhumalla kunnioittavasti omasta, lapsen ja muiden kehoista, tarjoamalla lapselle syliä ja turvaa, opettamalla mikä on soveliasta läheisyyttä, kuuntelemalla ja puhumalla rehellisesti ikäkaudelle sopivalla tavalla seksuaalisuudesta, tukemalla lapsen luontaista kiinnostusta seksuaalisuutta kohtaan, opettamalla lasta huolehtimaan itsestään sekä kannustamalla lasta puhumaan huolistaan, ilman että itse tuomitsee tai vähättelee lapsen huolta. (Väestöliitto, i.a.)

Seksuaalisuus on myös kulttuuri-, uskonto- ja perhesidonnaista. Normit, joita perheessä ja yhteiskunnassa on seksuaalisuudesta, muokkaavat myös lapsen seksuaalista käytöstä. Esimerkiksi amerikkalaisia ja pohjoiseurooppalaisia tutkimuksia verrattaessa on huomattu, että meidän avoimempi suhtautumisemme seksuaalisuuteen ja alastomuuteen näkyy myös lasten käytöksessä. Pohjoiseurooppalaisten lasten leikeissä on enemmän seksuaalista käytöstä kuin saman ikäisten amerikkalaisten lasten leikeissä. Vaikka Suomessa alastomuuteen suhtaudutaan vapaammin, voi suhtautuminen maantieteellisesti vaihdella myös Suomen sisällä. Samoin suhtautuminen seksuaalisuuteen ja alastomuuteen voi vaihdella perheissä. Perheissä voi olla hyvin erilaisia käytäntöjä esimerkiksi kylpemisen ja yhdessä nukkumisen suhteen, samoin sukupuolielimiä kuvaavat sanat sekä puhetaapa voivat vaihdella perheiden kesken. Tutkimusten mukaan enemmän seksuaalista käytöstä 2–12-vuotiaana onkin niiden perheiden lapsilla, joiden vanhemmilla on välittömämpi suhtautuminen alastomuuteen ja yhdessä nukkumiseen. (Hus, i.a.-a.)

2.2 Seksuaalisuuden portaat

Lapsen seksuaalista kehitystä kuvaamaan on kehitetty Seksuaalisuuden portaat. Portaiden kehittäjänä ovat toimineet kättilö, terveydenhoitaja Erja Korteniemi-Poikela sekä lastenpsykiatri Raisa Cacciatore. Malli perustuu tutkimukseen lasten ja nuorten seksuaalisuuden kehityksestä. Portaiden tarkoituksena on auttaa aikuisia ymmärtämään, puhumaan ja tukemaan lasta tai nuorta oman seksuaalisen

kehityksensä kanssa. Portaat antavat keinoja esimerkiksi, siihen miten puhua seksuaalisuudesta ikätason mukaisesti. Portaiden avulla voidaan myös käsitellä toisten yksityisyyttä, kaveruutta, turvallisen ihmissuhteen tunnistamista ja rajoja. Mallia voivat käyttää niin vanhemmat kuin ammattilaisetkin ja malli on hyvä työväline myös nuorelle. Mallin avulla nuori voi ymmärtää omaa seksuaalista kehitystään, tunteitaan ja toisia. Mallista nuori saa esimerkiksi vahvistusta seksuaalisuuden moninaisuudesta ja ymmärrystä yksilöllistä kehitystä kohtaan. (Raisa Cacciatore & Korteniemi-Poikela, i.a.)

Mallissa seksuaalinen kehitys nähdään vaiheittaisena, mutta se ei ole jäykkä toimintajärjestys, vaan kuvaa ennemminkin toiveiden ja valmiuksien tasoa eli niitä sisäisiä tunteita, joita lapsi tai nuori käy läpi kehityksensä eri vaiheissa. Jollakin portaan tasolla oleminen ei siis tarkoita sitä, että lapsi tai nuori toimisi portaan tason mukaisesti. Se tarkoittaa ennemminkin, että sopivan kumppanin tullessa lapsi tai nuori olisi valmis toimimaan portaan mukaisesti. Portaat ovat hyvin yksilöllisiä ja jokainen saa viipyä niissä niin pitkään kuin on tarve. Portaita ei välttämättä myöskään kuljeta aina seuraavalta seuraavalle, vaan välillä voidaan mennä taaksekkin päin. (Raisa Cacciatore, i.a.- a.; Raisa Cacciatore & Korteniemi-Poikela, i.a.) Mallin mukaisesti alakoulun ensimmäisillä luokilla oleva lapsi voi olla, riippuen kehityksestään, portaalla neljä, viisi tai kuusi. Seksuaalisuuden portaita voidaan kuvata esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Kuvio 1. Seksuaalisuuden portaat

Porras neljä: Idoliin ihastuminen (n. 7 v.)

Neljättä porrasta kutsutaan idoliin ihastumiseksi, jolloin lapsi usein valitsee jonkun perheen ulkopuolisen aikuisen ihastuksensa kohteeksi. Lapsi saattaa leikkiä ihastuksensa kohdetta ja näin kokeilla aikuisuuden rooleja. Usein tämä henkilö on julkisesti ihailtu, esimerkiksi joku julkisuuden henkilö, opettaja tai harrastustoiminnan valmentaja.

Lapselle sukupuoliella ei ole tässä vaiheessa merkitystä, vaikka hän itse saattaa kin pohtia sukupuolen merkitystä. Tässä kehitysvaiheessa lapsi saattaa olla flirttailleiva, mutta on todellisuudessa rakastunut omaan rakastumisen tunteeseensa. Lapsi rakastuu ajatukseen siitä voisiko, hän itse saada joskus niin hyvän kumppanin tai olla itse niin hyvä kumppani jollekin toiselle. Lapsi ennemminkin siis samaistuu ihastukseensa. Hän pohtii sekä harjoittelee pärjäämistä ihastumisen tunteen kanssa ja saa tunteesta samalla voimaa. Aikuinen voikin tässä kehitysvaiheessa tukea lasta kertoen, että joku päivä voi olla mahdollista, että lapsi saa noin hienon kumppanin rinnalleen tai on jollekin yhtä hieno kumppani. Tällainen unelmointi rakentaa lapsen itsetuntoa ja lapselle alkaa kehittyä mielikuvituksen avulla seksuaalisuuden fantasiatila. Aikuisen ei tulisi mitätöidä lapsen unelmaa. Lapsen ihastuksen kohteena oleva aikuinen voi osoittaa arvostavansa lapsen ihastusta, mutta selittää lapselle, ettei aio vastata siihen. (Väestöliitto, 2015; Riihonen ym., 2015, s. 52–53.)

Porras viisi: Tuttu, mutta salattu (n. 8 v.)

Viides porras on tuttu, mutta salattu. Tällöin ihastumisen kohde on joku tuttu ikätoveri, mutta siitä ei koskaan kehdata kertoa kenellekään. Ihastumisen tullessa vahingossa ilmi saattaa se loppua nopeasti. Tunne koetaan voimakkaana ja suurin osa energiasta menee tunteen tuntemiseen sekä salaamiseen. Rakastumisen tunne ja siihen liittyvät voimat tulevat lapselle tutuksi. Lapsi opettelee tällöin hallitsemaan suuria tunteita ja kehon reaktioita ihastuksensa ollessa läsnä. Samalla lapsi pohtii, kelpaanko koskaan kenellekään tällaisena, olenko oikeanlainen ja olenko riittävä? Tämän kehitysvaiheen kohdalla lapsi alkaa pohtia seksuaalista

identiteettiään. Porras saavutetaan hyvin yksilölliseen tahtiin 8–13-vuotiaana. (Väestöliitto, 2015; Riihonen, ym., s. 53; Cacciatore, i.a.)

Porras kuusi: Tuttu, mutta kaverille kerrottu (n. 9 v.)

Kuudes porras on tuttu, mutta kaverille kerrottu. Tällöin ihastumisen kohde on jälleen tuttu ja nyt siitä uskalletaan kertoa kaverille. Usein kaverilta haetaan arviointia ja mielipidettä omasta ihastuksen kohteesta. Samalla haetaan ystävän tukea ja hyväksyntää omista tunteista, sopiiko näin tuntea? Mitä mieltä ystävä on tunteistani ja rakastumisestani? Mitä mieltä ystäväni on ihastumiseni kohteesta? Ystävän hyväksyntä on tärkeää ja kyseisen portaan yksi tehtävä onkin harjoitella myös ystävänä olemisen taitoa sekä omien ystävien tunnistamista. Portaalla vahvistetaan ajatusta siitä, että ehkä tulevaisuudessa on mahdollista muodostaa parisuhde oikean kumppanin kanssa. Lapsen puheessa saattaa kuulua erilaisia tarinoita siitä mitä ihastuksen kohteen kanssa on tapahtunut ja tehty. Todellisuudessa ihastumisen kohde ei edes välttämättä tiedä ihastumisesta. Usein tarinoita jaetaan ystäväpiirissä ja samalla opitaan puhumaan tunteista. (Väestöliitto, 2015; Cacciatore, i.a.)

3 LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ

3.1 Määritelmä ja lainsäädäntö

Suomen lainsäädännössä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö määritellään siten, että henkilö, joka koskettamalla tai muulla seksuaalisella tavalla vahingoittaa alle 16-vuotiaan lapsen kehitystä tai saa tämän itsensä ryhtymään seksuaaliseen tekkoon tuomitaan rikoksesta (L540/2011). Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan myös henkilö, joka on ollut sukupuoliyhteydessä alle 16-vuotiaan lapsen kanssa, mutta teko ei ole ollut kokonaisuutta arvostellen törkeä. Yli 16- mutta alle 18-vuotiaan kanssa sukupuoliyhteydessä oleva henkilö tuomitaan samasta rikoksesta, jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa

asemassa lapseen nähden sekä asuu lapsen kanssa samassa taloudessa. (L 540/2011.) Näissä tapauksissa tekijä voi biologisen vanhemman lisäksi olla esimerkiksi otto- tai sijaisvanhempi tai isä- tai äitipuoli.

Törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunto-merkit täyttyvät, jos tekijä on ollut sukupuoliyhdyntänsä alle 16-vuotiaan lapsen kanssa ja teon katsotaan kokonaisuutena olleen törkeä. Tai jos seksuaalinen hyväksikäyttö on tehty erityisen nöyryyttävällä tavalla, sen tekoon on käytetty väkivaltaa tai jos rikos aiheuttaa erityistä vahinkoa lapselle hänen erityisen luottamuksellisen tai muuten erityisen riippuvaisen asemansa vuoksi. Tästä rikoksesta rangaistuksena on vankeutta yhdestä kymmeneen vuoteen. (L 540/2011.)

Vuoden 1999 alussa edellä mainittuja lakeja uudistettiin tavoitteena parantaa lasten rikosoikeudellista suojaa. Tämä näkyi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön rangaistusasteikon koventamisena, sakkoon tuomitsemisen mahdollisuuden poistamisena ja perhepiirissä tapahtuvan hyväksikäytön rangaistussäätelyn sekä törkeän tunnusmerkistön soveltamisalan laajentamisena. Käytännössä kaikkein merkittävin lapsen suojaan kohdistuva lakimuutos oli lapsen tekijää kohtaan tuntemaan erityisen luottamus- tai riippuvuussuojan hyväksikäyttö. Hyväksikäyttö tällaisessa suhteessa aiheuttaa lapselle erityisen pitkäaikaista vahinkoa ja vakavia ristiriitoja. Kun hyväksikäytön tekijänä on henkilö, johon lapsen tulisi voida turvautua eniten, aiheuttaa teko lapselle kaikkein vakavimmat psyykkiset vammat. (Hirvelä 2007, 17–28.) Usein juuri äidin tekemä seksuaaliväkivalta on yksi vaurioittavimmista ja myös vaietuimmista väkivallan muodoista. Kynnys olla yhteydessä ammattiauttajiin on näin ollen myös korkea (Suomen Delfins, 2021).

Hallitus on esittänyt seksuaalirikoslakiin uudistuksen, joka annettiin eduskunnalle 17.2.2022. Hallitus esittää lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rangaistusten ankaroittamista. Sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan lapsen kanssa olisi lähtökohdaisesti rangaistava lapsenraiskauksena, ja tällaiset teot muuttuisivat pääsääntöisesti hyväksikäyttörikoksista lapsenraiskauksiksi. Myös vähimmäisrangaistus nousisi yhdestä kahteen vuoteen vankeutta, jolloin rikoksesta tuomittaisiin käytännössä lähes aina ehdotonta vankeutta. Maksimituomio lapsenraiskauksesta olisi 10 vuotta vankeutta. Myös törkeän lapsenraiskauksen rangaistusasteikko

kovenisi neljästä kahteentoista vuoteen vankeutta. Hallitus myös esittää seksuaalisen kuvan luvattoman levittämisen säätämistä erikseen rangaistavaksi. Tällä puututtaisiin tehokkaammin internetissä ja sähköisellä viestinnällä tehtyihin seksuaalisiin loukkauksiin. Uuden lainsäädännön on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2023. (HE 13/2022.)

Seksuaalisen väkivallan tekijät ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Heidä löytyy eri ikäisistä, ammateista ja yhteiskuntaluokista. Tekijät ovat yleisimmin miehiä, mutta joukossa on myös naisia. Todennäköisimmin lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyy joku lapsen perheeseen, sukuun tai muuhun lähipiiriin kuuluva henkilö. Hyväksikäyttäjää löytyy lasten tuttavapiiristä, naapurustosta, netistä, harrastuksista ja toisinaan myös lasten päivähoitosta tai koulusta. Toisen lapsen, kuten esimerkiksi kaverin, sisaruksen tai muun sukulaisen tekemä hyväksikäyttö on lisääntynyt merkittävästi. Lapselle seksuaalista väkivaltaa tekevä henkilö ei yleensä erotu muusta väestöstä ja hänen taustansa on ulkopuolisen silmin usein tahraton. Heidät saatetaan tuntea yhteisönsä suosittuina ja luotettavina jäseninä, älykkäinä, lahjakkaina ja hyvinä lasten ja nuorten käsittelijöinä. He tulevat usein hyvin toimeen myös ympäristönsä kanssa ja ovat taitavia ympäristönsä manipuloijia. (Suomen Delfins, 2021.)

Norjassa on tehty kirjallisuuskatsaus lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyydestä Pohjoismaissa. Katsauksessa keskityttiin tarkastelemaan uhrien ikää ja suhdetta tekijään sekä seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä. Katsauksessa seksuaalinen hyväksikäyttö oli jaettu kolmeen osaan, joita ovat: tunkeutuva hyväksikäyttö (myös suullinen pahoinpitely), koskettelu sekä altistuminen esimerkiksi alastomuudelle, kuvaamiselle tai muulle ei-fyysistä kontaktia tarvitsevalle tapahtumalle. (Kloppen ym., 2016.)

Tuloksissa seksuaalisen hyväksikäytön yleisyys vaihteli. Minkä tahansa seksuaalisen hyväksikäytön muoto vaihteli pojilla välillä 3,1–22,5 % ja tytöillä 11,2–35,6 %. Heittelyt luvuissa saattavat johtua tutkimusmenetelmien eroavaisuuksista aineistossa. Tarkasteltaessa ikää ja sukupuolta sekä suhdetta tekijään huomattiin tyttöjen ilmoittavan koskettelusta ja muusta hyväksikäytöstä kolme kertaa useammin kuin poikien. Riski joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyksi kasvaa teini-

iässä molemmilla sukupuolilla, mutta erityisesti tytöillä. Eräässä katsauksessa käsitellyssä tutkimuksessa huomattiin viisi kertaa korkeampi seksuaalisen hyväksikäytön esiintyvyys 13–18-vuotiaiden ikäryhmässä kuin heitä nuoremmilla. Etenkin teini-iässä tekijä oli usein ikätoveri. Aineistojen mukaan 11,9 % pojista ja 29,9 % tytöistä raportoivat ikätoverin tekemästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Aineistojen mukaan uhrien keski-ikä oli noin 9-vuotta molemmissa sukupuolissa. Auktoriteettihenkilö mainittiin aineistoissa tekijäksi 0,8–12 % tapauksista. Tutkittaessa perheen sisäisiä hyväksikäyttötapauksia tulokset olivat ristiriitaisia. Kahdeksassa tutkimuksessa 1,5–15 % tapauksista tekijä oli vanhempi tai muu perheenjäsen. Kolmessa tutkimuksessa puolestaan luku oli 32–38 % ja yhdessä tutkimuksessa jopa noin 90 %. Tutkimuksissa oli käytetty erilaisia tieteellisiä menetelmiä, jonka takia myös tulokset eroavat toisistaan. (Kloppen ym., 2016.)

3.2 Seksuaalisen hyväksikäytön eri muodot

3.2.1 Seksuaalinen riisto

Suomen rikoslaki ei tunnista seksuaalisen riiston käsitettä. Vasta 1900-luvun puolivälin jälkeen alettiin tunnistamaan ja havaitsemaan lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. STAKESin vuonna 1994 julkaiseman oppaan mukaan lapsen seksuaalinen riisto käsittää kaikki ilmiöt, jotka loukkaavat lapsen seksuaalista koskemattomuutta. Käsite lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on puolestaan jonkin verran suppeampi. (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama suositustyöryhmä, 2001.) Lapsen seksuaalista riistoa on myös se, kun lapsi altistetaan seksuaaliselle ärsykkeille, esimerkiksi pornon katsomiselle (Lääkätieteellinen aikakauskirja Duodecim, 2004).

Lasten oikeuksia suojelee Suomen lainsäädännön lisäksi useampi kansainvälinen sopimus. Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin hyväksytty ihmisoikeussopimus, ja sen ovat allekirjoittaneet kaikki YK:n jäsenvaltiot. Suomessa sopimus astui voimaan vuonna 1991. Sopimuksessa sitoudutaan suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Sopimuksen mukaan valtioiden on ryhdyttävä toimenpiteisiin estääkseen lapsen

houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin, lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa sekä lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989.)

Suomi on yhtenä Euroopan jäsenvaltioista allekirjoittanut myös Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan. Lasten seksuaalinen riisto on sekä kansallisesti että kansainvälisesti kasvanut hälyttäviin mittoihin teknologiakehityksen myötä. Tämän takia kansainvälinen yhteistyö näiden asioiden estämiseksi ja torjumiseksi on tarpeen. (Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan, 2011.)

Sopimus edellyttää kaikkien sopijapuolien ryhtyvän tarvittaviin lainsäädäntö- tai muihin toimenpiteisiin ehkäistäkseen kaikenlaisen lasten seksuaalisen riiston ja seksuaalisen hyväksikäytön sekä suojellakseen lapsia. Sopimuksessa lapsen seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä on todettu olevan lapsen pakottaminen tai houkutteleminen prostituutioon sekä lapsiprostituution käyttö. Lapsipornografian tuottamisen, jakamisen, hankkimisen sekä hallussapidon ehkäisemiseksi vaaditaan toimenpiteitä osana seksuaalista riistoa tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Kuitenkaan itse lapsipornografian käytöstä sopimuksessa ei ole mainintaa. Lasten turmelemisen, eli kun lapsi altistetaan seuraamaan seksuaalista hyväksikäyttöä tai seksuaalista toimintaa, on todettu olevan osa seksuaalista riistoa tai seksuaalista hyväksikäyttöä, kuten myös lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. (Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan, 2011.)

3.2.2 Grooming

Lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin kutsutaan groomingiksi. Se kriminalisoitiin vuonna 2011 ja siitä rangaistuksena on sakosta enintään yhteen vuoteen vankeutta. (L540/2011). Groomingissa lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön pyrkivä aikuinen lähestyy lasta yleensä internetin välityksellä. Tyypillisesti grooming-prosessi sisältää lapsen huomioimista, välittämistä, hellyyttä,

ystävällisyyttä ja lahjojen antamista. Siihen ei yleensä liity fyysistä painostusta tai voimankäyttöä. Groomingia on luonnehdittu manipulatiiviseksi prosessiksi, jossa kiintymys ja luottamussuhteen rakentamisen kautta uhri saadaan alistettua hyväksikäyttösuhteeseen. Hyväksikäyttäjä on uhuriin nähden ylemmässä asemassa yleensä ikänsä takia. Hän on yleensä henkilö johon uhri luottaa, tuntee mieltymystä tai vetovoimaa tai joku, jota hän haluaa viehättää. Lapselle ennestään tuntemattoman hyväksikäyttäjän pyrkimyksenä on tehdä itsensä kiinnostavaksi teoiltaan tai puheillaan. Tämän myötä uhri voi tuntea suhteessa jotain tuttua ja yhteistä sekä uskoa suhteen olevan merkityksellinen ja tärkeä. (Laitinen 2007, 33–37.)

Groomingin kriminalisointi oli tärkeä lisäys rikoslakiin. Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä ei ikinä ole kyse vain fyysisistä kokemuksista, vaan laajemmin lapsen luottamuksen pettämisestä ja lapsen oikeuksia loukkaavasta ja vääristyneestä ihmissuhteesta. Lapsella on oikeus olla uhri myös silloin, vaikka hän on itse pitänyt aktiivisesti yhteyttä hyväksikäyttäjäänsä.

Vuosina 2019–2020 nuorten tieto- ja neuvontatyön asiantuntija- ja kehittäjäorganisaatio Koordinaatti kehitti valtakunnallisen hankkeen nimeltä Groomingin tunnistaminen ja ennaltaehkäisy nuorisotyössä. Hanke toteutettiin lukuisten yhteistyökumppaneiden ja asiantuntijoiden yhteistyössä. Keskeisin tavoite oli vahvistaa nuorisotyön ammattilaisten osaamista käsitellä seksuaaliväkivaltaan, seksuaaliseen häirintään ja verkossa tapahtuvaan seksuaaliseen houkutteluun liittyviä asioita nuorten kanssa. Työn tueksi nuorisotyöntekijöille toteutettiin erilaisia toimintamalleja ja tuotettiin tietoa sekä koulutuksia. Hankkeen yhteistyökumppaneiden kanssa tuotettiin myös Kysy, kohtaa ja kuuntele- opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. (Koordinaatti, i.a.)

3.2.3 Pedofilia

Pedofilia eli lapsikohteinen seksuaalihäiriö yksi yleisimmin tunnetuista parafilioista. Parafilia tarkoittaa voimakkaan seksuaalisen kiihotuksen kokemista epätyypillisistä esineistä, tilanteista, tai yksilöistä. Erilaisia parafilioita on pedofilian

lisäksi mm. fetisismi, jossa henkilön seksuaalinen mielenkiinto kohdistuu tiettyyn esineeseen, ruumiinosaan, vaatteeseen, materiaaliin tai eritteeseen, tai nekrofilia, jossa henkilön seksuaalinen mielenkiinto kohdistuu kuolleisiin ja ruumiisiin. (Väestöliitto, 2019; Science Direct i.a.)

Pedofiiliksi kutsutun henkilön seksuaalisuus kohdistuu ensisijaisesti lapsiin eli henkilöihin, jotka eivät ole sukupuolisesti kypsyneitä. Pedofiilien kiinnostus kohdistuu yleensä 8–10-vuotiaisiin tyttöihin tai 10–13-vuotiaisiin poikiin. Teini-ikäisiin kohdistuvaa seksuaalista kiinnostusta kutsutaan hebefiliaksi. Tyypillisesti pedofiilit eivät ole seksuaalisesti kiinnostuneita kaikista lapsista, vaan pedofiilin seksuaalisuus rajoittuu johonkin tiettyyn lapseen tai ainakin suuntautuu tarkasti tiettyyn ikään ja sukupuoleen. Pedofilia ei automaattisesti tarkoita sitä, että henkilö olisi sairas tai rikollinen. Lapsikohtainen seksuaalisuus ei läheskään aina johda rikokseksi luokiteltaviin tekoihin, kuten lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai raiskaukseen. Osalla pedofiileistä häiriö jää mielikuvien ja seksifantasioiden tasolle, eikä tekoihin ryhdytä lainkaan. Lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin syylistyvät eivät myöskään aina ole lapsikohteisesti suuntautuneita. (Hall & Hall, 2009, s. 1–6; Sexpo, 2019.)

Seksuaalisen kiinnostuksen lisäksi pedofiileillä on tarve läheisyyteen lasten kanssa. Monet pedofiilit rakastuvat lapsiin ja toivoisivat aitoa molemminpuolista rakkaussuhdetta. Näin ollen pedofiilit eivät yleensä käytä väkivaltaa lapsiin, vaan manipuloivat heidät seksuaaliseen kanssakäymiseen. Koska pedofiilit kuuluvat yhteiskunnan moraalisesti tuomituimpiin vähemmistöihin, he joutuvat usein salaamaan suuntautumisenensa myös ystäviltään ja läheisiltään. Sen tuoma häpeä voi aiheuttaa mm. masennusta ja syrjäytymistä sosiaalisesta verkostosta ja yhteiskunnasta. Tutkijat toivoisivat pedofilian ympärillä vallitsevan stigman poistuvan, jotta siitä kärsivät voisivat helpommin hakea apua. (Hall & Hall, 2009, s. 1–6; Sexpo, 2019.)

3.2.4 Insesti

Insesti, eli sukurutsaus on nimensä mukaisesti sukupuoliyhteydessä olemista lähisukulaisen kanssa. Suomen laissa ei puhuta inestistä, vaan sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken. Lähisukulaisiksi siinä määritellään omat lapset ja lapsenlapset, omat vanhemmat ja isovanhemmat sekä omat sisarukset. Rangaistuksena sukupuoliyhteydestä oman lähisukulaisten kanssa on sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. (L540/2011.)

Lapsuuden aikainen insesti aiheuttaa erittäin usein vakavaa psyykkistä sairastamista aina aikuisikään saakka. On huomattu, että lastenpsykiatrisessa sairaalaineistossa inestikokemus on ollut jopa lähes puolella tytöistä ja viidenneksellä pojista. Tutkimukset myös osoittavat, että varsin monella erilaisista persoonallisuushäiriöistä kärsivillä aikuisista on lapsuutensa aikana ollut inestikokemuksia. (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 1992.)

Insesti voidaan jakaa kolmeen eri tasoiseen hyväksikäyttöön. Niillä on kaikilla erilainen yksilö- ja perhedynaaminen pohja. Lievän inestinin luonne on seksuaalinen eikä salaisuussyndroomaa ilmene, ja sadomasokistinen piirre on heikko. Tekijän käyttäytyminen ei ole addiktiivista. Ei-väärinkäyttäjävanhempi pystyy asettumaan lapsensa puolelle. Keskivaikeassa inestissä on kyseessä enemmän viettely kuin pakottaminen, eli siinäkin seksuaalisuus on keskeistä ja sadomasokismi keskin-kertaista, mutta salaisuuden ylläpitäminen on laajaa ja vahvaa. Tekijän toiminta on addiktiivista. Ei-väärinkäyttäjävanhempi useammin kieltää kuin myöntää inestinin, eli toisin sanoen asettuu yleensä lastaan vastaan. Vaikealle inestille on ominaista ehdoton salaisuussyndrooma, inestinin vähäinen seksuaalinen ja vahva sadomasokistinen luonne. Tekijälle insesti on pakottava addiktiivinen tarve sekä keino jännityksen ja ahdistuksen helpottamiseen. Molemmat vanhemmat kieltävät inestinin, kumpikin voi olla inestissä aktiivisesti mukana ja lapselta puuttuu suojaava hahmo täydellisesti. (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 1992.) Lapselle muodostuvat traumat vaihtelevat siitä minkä tasoista insesti on ollut. Haitallisinta lapselle on tilanne, jossa kumpikin vanhempi pettää hänen luottamuksensa ja hänen turvallisuudentunteensa rikotaan täysin.

4 SEKSUAALISEN HYVÄSIKÄYTÖN OIREET JA TUNNISTAMINEN

4.1 Lapsen antamat vihjeet

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäily herää pääasiallisesti kolmesta syystä: lapsen omien puheiden takia, fyysisten oireiden takia tai lapsen lähipiiriin kuuluvan aikuisen huolestuessa lapsen oireilusta. Lapsi voi itse kertoa asiasta, mutta erityisesti pienillä lapsilla ei välttämättä ole sanoja kuvaamaan tapahtunutta, vaan asia saattaa tulla ilmi epäsuorasti. Lapsi saattaa kertoa jonkun satuttaneen tai koskeneen "sinne" ja antaa vihjeitä mahdollisesta hyväksikäytöstä, mutta lopulta vetää kertomuksensa takaisin. (Suomen Delfins, i.a.)

Seksuaalisen hyväksikäytön tekijällä on lähes aina pyrkimys vaientaa uhri joko uhkailemalla häntä tai sitomalla hänet psyykkisesti liittoutumisella ja lahjonnalla. Usein lapsi ei tämän takia pysty sanallisesti kertomaan asiasta. Tällöin lapsi saattaa antaa vanhemmilleen vihjeitä tapahtuneesta. Kysyttäessä hän saattaa kieltää tapahtumien kohdistuneen häneen itseensä, mutta kertoo niiden tapahtuneen jollekin toiselle. Tapahtuneen kieltäminen toimii myös yrityksenä etäännyttää ylivoimaisia traumaan liittyviä tunteita. (Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim, 2004.)

Lapsen oireilu voi olla psyykkistä tai fyysistä. Oireilu on myös usein riippuvainen siitä mitä on tapahtunut. Onko hyväksikäyttö ollut fyysistä vai onko lapsi altistunut sopimattomille kuville? Mitään yksiselitteistä oirekuvaa ei ole, sillä jokainen lapsi reagoi yksilöllisesti. Toisaalta on myös mahdollista, että lapsi ei oireile juuri lainkaan, jolloin hänen käyttöksensä pysyy ennallaan. Epätyypillinen käytös tai psyykinen oireilu ei kuitenkaan aina johdu seksuaalisesta hyväksikäytöstä, vaan voi kieliä myös jostakin muusta. Tärkeintä on huomata nämä oireet ja selvittää mistä on kyse.

4.2 Psyykkinen oireilu

Lapsen psyykkinen oireilu riippuu paljolti hänen ikätasostaan. Usein kouluikäisillä lapsilla, 7–12-vuotiailla, psyykkinen oireilu näkyy kouluongelmina, pelkoina, regressiivisenä käytöksenä ja hyperaktiivisuutena. Lapsella voi esiintyä myös toiminnallisia häiriöitä, esimerkiksi syömisvaikeuksia tai univaikeuksia. Oirekuva voi olla moninainen ja oireet näkyvät lapsilla eri tavoin. (Hus, i.a.-b; Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama suositustyöryhmä, 2001; Tiitinen, 2021.)

Tyypillisiä psyykkisiä oireita ovat lisäksi lapsen yliihottuneisuus, seksuaalinen latautuneisuus, korostuneen viettelevä suhtautuminen aikuisiin, käsiksi käyminen muiden lasten sukupuolielimiin sekä pakonomainen julkinen masturbointi. Näiden lisäksi masentuneisuus, traumaperäinen stressihäiriö (PTSD), paniikkihäiriö, sulkeutuneisuus, pelokkuus aikuisia kohtaan, ahdistus ja jatkuva levottomuus voivat myös olla seksuaalisen hyväksikäytön aiheuttamaa oireilua. Pelko erityisesti toista vanhempaa kohtaan tai kosketuksen kavahtaminen ovat myös tähän liittyvää oireilua. Äkillinen taantuma kehityksessä, kuten kastelun alkaminen uudelleen sekä tahallinen itsensä vahingoittaminen tai itsemurhan yritys ovat myös hälytysmerkkejä seksuaalisesta hyväksikäytöstä. (Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama suositustyöryhmä, 2001; Hirvelä 2007, 33–34; Andrews ym., 2004, s. 1851)

Lapsen normaaliin kehitykseen kuuluvat seksuaaliset leikit. Leikkien muuttuessa pakonomaisiksi, väkivaltaisiksi tai ilottomiksi tulisi selvittää miksi näin on. Myös ikätasoonsa nähden liika tieto seksuaalisuudesta ja aikuismainen käytös voivat kertoa mahdollisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Lapsen normaalin seksuaalisen leikin kuuluisi olla uteliasta, iloista ja vapaaehtoista. Tärkeää olisi tietää lapsen ikätasoon kuuluvat kehitysvaiheet, jotta väärintulkintoja ei tulisi. (Hus, i.a.-c.)

Vaikeaa käytösoireiden tunnistamisessa on se, että nämä oireet voivat liittyä myös moniin muihin ongelmiin, eikä selkeitä tunnusmerkkejä juuri seksuaaliselle hyväksikäytölle ole. Kaikkein selvimmin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä

käyttäytymispiirre on lapsen yliseksuaalinen käyttäytyminen. Pulmallista on kuitenkin, että tämäntyyppistä oireilua havaitaan myös ei-hyväksikäytetyillä lapsilla. Siitä huolimatta lapsen oireilu on asianmukainen peruste epäilyn syntymiseen ja syy tarkempaan selvittelyyn. Joka tapauksessa lapsen oireilu on osoitus lapsen avuntarpeesta. (Hus, i.a.-c.)

4.3 Fyysinen oireilu

Fyysisetkin oireet voivat olla monimuotoisia. Oireet voivat kertoa seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai niitä voi olla lapsella ilman hyväksikäyttöä. On oireita, jotka selkeämmin ovat osoituksia hyväksikäytöstä tai penetroivasta väkivallasta ja on oireita, jotka voivat johtua siitä tai monesta muustakin asiasta. Fyysisiä merkkejä ovat mustelmat, immenkalvon tuore repeämä, peräaukon syvä repeämä, löydetty siemenneste, sukupuoliteitse tarttuva sukupuolitauti tai nuoren raiskaus. Vain 15 %:ssa hyväksikäytön epäilyissä havaitaan fyysisiä merkkejä seksuaalisesta pahoinpitelystä ja vain 1 %:lla pojista voidaan osoittaa sukupuolielinten fyysisiä vaurioita. (Hirvelä 2007, 34–35; Suomen Delfins, i.a.) Siitä huolimatta lapsen fyysiset oireet voivat aiheellisesti toimia epäilyn herättäjänä ja selvittämisen lähtökohtana.

Seksuaalisen hyväksikäytön uhrilla voi olla myös selvittämättömiä psykosomaattisia oireita. Syömisvaikeudet, unihäiriöt, tuhrimiset ja erilaiset kivut voivat olla oireilua, joiden syy täytyisi aina selvittää. (Hirvelä 2007, 35). Taustalla voi olla lapsen tapa kertoa seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Toisinaan henkinen kipua voi ilmentyä myös fyysisenä kipuna.

Journal of pediatric psychology- lehdessä julkaistussa artikkelissa Long-term Physical Health Consequences of Childhood Sexual Abuse: A Meta-Analytic Review selvitettiin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön vaikutuksia terveyteen pitkällä aikavälillä. Artikkelissa käydään läpi 31 eri tutkimuksesta saatuja tuloksia. Tutkimuksissa on vertailtu seksuaalisesti hyväksikäytettyjen henkilöiden terveys-tuloksia niiden henkilöiden tuloksiin, joita ei ole käytetty seksuaalisesti hyväksi. Tutkimustulokset oli jaettu kuuteen terveyden eri osa-alueeseen. Nämä olivat

yleisterveys, gynekologiset ja hedelmällisyysongelmat, kipu, ylipaino, sydän- ja keuhkosairaudet sekä ruoansulatushäiriöt. (Irish, Kobayashi & Delahanty, 2010.)

Tutkimuksissa selvisi, että henkilöillä, joilla on historiaa lapsena koetusta seksuaalisesta hyväksikäytöstä, todettiin systemaattisesti olevan enemmän terveysongelmia kaikilla tutkituilla osa-alueilla kuin verrokkiryhmällä. Erityisesti yleisterveyden ja kivun osa-alueilla ero oli merkittävä toistuvuudessa sekä voimakkuudessa. Kun taas ylipainon ja ruoansulatushäiriöiden osa-alueilla ero näiden ryhmien välillä oli pienempi. (Irish, Kobayashi & Delahanty, 2010.)

5 SEKSUAALISEN HYVÄKSIKÄYTÖN PUHEEKSIOTTO DIALOGISUUDEN KAUTTA TYÖYHTEISÖSSÄ

5.1 Lapsen kohtaaminen ja tukeminen

Tilanne, jossa lapsi kertoo mahdollisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä voi tulla yllättäen ja tällöin lapsen kohtaaminen voi olla haastavaa. Ohjeistusten mukaan lapsen kertoessa tai viitatessa mahdolliseen hyväksikäyttöön olisi kuulijan pysyttävä rauhallisena. Kuulijan tulisi pyrkiä olemaan hätäantymättä ja kertomatta omia mielipiteitään asiasta. Asian käsittelyä tulisi jatkaa rauhallisessa paikassa, jossa lapsi voi tarvittaessa kertoa tilanteesta lisää. Kuulijan tulisi uskoa lapsen tarinaa vähättelemättä sitä. Lasta voidaan kehua siitä, että hän on rohkeasti tuonut asian ilmi ja pahoitella siitä mitä hän on joutunut käymään läpi. Kuulija voi kertoa, että haluaa lapsen olevan turvassa ja toivoo sitä. Ohjeistusten mukaan tärkeintä on kuitenkin kuunnella ja antaa lapsen itse kertoa omin sanoin tapahtuneesta. Lasta ei tulisi johdatella ja etenkin kyseleminen ja painostus voivat vaikuttaa lapsen muistikuvaan tilanteesta ja näin johdatella lasta. Varsinaisen kuulemisen hoitaa aina poliisi. Lapselle tulisi selittää ikätasonsa mukaisesti mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan ja miksi näin tapahtuu. Lapselle tulisi myös painottaa, ettei tilanne ole hänen syytään. Usein seksuaalista hyväksikäyttöä kokenut

lapsi saattaa syyllistää itseään tilanteesta ja pohtia omaa rooliaan siinä. (Hus, i.a.-d; Suomen Delfins i.a.; Joki-Erkkilä & Korkman, 2015; MLL, 2021; THL, 2021-b.)

Lapsen kanssa käyty keskustelu tulisi kirjata ylös käyttäen niitä sanoja, joita kertojakin on käyttänyt. Keskustelu tulisi kirjata mahdollisimman tarkasti: kuka on kertonut, kenelle on kerrottu, miten ja missä asiasta on puhuttu, kuka on kysynyt, miten on kysytty ja kuinka monta kertaa lapselta on asiasta kysytty? Lasta ei tulisi jättää yksin keskustelun jälkeen. Vierellä tulisi olla turvallinen aikuinen myös sen aikaa, kun asiasta kuullut ilmoittaa viranomaisille. Asiasta on ilmoitettava välittömästi poliisille ja lastensuojeluun, jotta tutkinta voidaan aloittaa mahdollisimman nopeasti. Jos lapsen kanssa keskusteltaessa käy ilmi, että myös muita henkilö-kuntaan kuuluvia tietää asiasta, tulisi ottaa yhteys heihin. Tällä helpotetaan yhteistyötä asian hoitamisessa ja lapsen auttamisessa. Lapsella saattaa prosessin aikana nousta erilaisia tunteita, jotka voivat heijastua hänen elämäänsä esimerkiksi koulussa. Tästä johtuen aiheesta voidaan keskustella myös esimerkiksi opettajan kanssa, jotta lasta voidaan tukea kokonaisvaltaisesti. (Hus, i.a.-d; Suomen Delfins, i.a.) Työntekijän tulisi huolehtia myös omasta jaksamisestaan tilanteessa ja tarvittaessa hakea apua, esimerkiksi työterveyshuollosta.

5.2 Ilmoitus poliisille ja lastensuojeluun

Tilanteessa, jossa epäillään lapsen kohdistuvaa seksuaalista hyväksikäyttöä, on jokaisella velvollisuus puuttua asiaan ja oikeus tehdä ilmoitus poliisille ja lastensuojeluun. Lasten kanssa toimivista ammattihenkilöistä, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan henkilöstöstä, opetustoimesta, nuoristoimesta, jne. poliisille ilmoitusvelvollinen on se henkilö, joka on saanut tiedon mahdollisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai kaltoinkohtelusta. Poliisille ilmoitettaessa on oltava vahva epäily tai selkeitä syitä, miksi ilmoitus tehdään ja nämä on ilmoitusta tehdessä tuotava esiin. Jos tilanne on epäselvä, voi poliisilta tai sosiaalitoimelta kysyä neuvoa kertomatta lapsen henkilöllisyyttä. Ilmoitus on tehtävä itse, eikä sitä voi delegoida toiselle. Rikostutkinnan kannalta poliisi tarvitsee mahdollisimman tarkat tiedot siltä henkilöltä, jolla on ensikäden tietoa asiasta. Ilmoituksen voi

tehdä salassapitosäännösten estämättä ja huolehtimatta siitä onko joku toinen jo tehnyt ilmoituksen. (THL, 2021-b.) Poliisille tehdyn ilmoituksen jälkeen käynnistetään rikosprosessi. Rikosprosessiin kuuluu esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti sekä mahdollisen rangaistuksen täytäntöönpano (THL, 2021-c).

Poliisille ilmoittamisen lisäksi on tehtävä myös lastensuojeluilmoitus, joka voidaan tehdä salassapitosäännösten estämättä. Tämä ilmoitus tulee tehdä lapsen asuinkunnan sosiaalitoimeen ja sen voi tehdä joko puhelimitse, kirjallisesti lomakkeella tai käymällä virastossa. Kunnalle tehdyn lastensuojeluilmoituksen jälkeen lastensuojelun sosiaalityöntekijät arvioivat välittömästi onko lapsi kiireellisen lastensuojelun tarpeessa ja tarvittaessa toteuttavat kiireelliset lastensuojelutoimenpiteet. Sen lisäksi he tekevät palvelutarpeen arvioinnin ja selvittävät onko lastensuojelulle tarvetta. Selvittämisen keskeisenä tavoitteena on selvittää, tarvitseeko lapsi ja hänen perheensä lastensuojelun tukea ja palveluita. (THL, 2021-d.)

5.3 Puheeksioton vaikeus

Puheeksiotolla tarkoitetaan jonkin asian esiin tuomista ilman arvostelua tai tuomitsemista ja se on menetelmänä käytössä laajasti eri aloilla. Usein puheeksiotto tulee kyseeseen, kun nousee huoli asiakkaan, työntekijän, läheisen, jne. hyvinvoinnista. Tällöin voidaan puhua huolen puheeksiotosta. Tärkeää on tuoda esiin oma huoli tilanteesta kunnioittavasti, avoimesti ja rohkeasti. Näin on mahdollista rakentaa yhteistyötä ja luottamusta keskustelijoiden välille. (THL, 2021-e.)

Puheeksioton vaikeutta ja syitä siihen kuvataan artikkelissa Tabut auttamisen paradoksina. Useat inhottavat ja vaikeat ongelmat ovat vaiettuja ja työssä vaikeasti kohdattavia. Niihin voi liittyä pelottavia, uhkaavia tai kiellettyjä elementtejä, jolloin näitä jopa tabuina pidettyjä ilmiöitä on vaikeaa kohdata tai puhua niistä toisten kanssa. (Pohjola, 2009, s. 88–89.) Tässä artikkelissa avataan tabuja ja niiden luomia merkityksiä auttamistyössä ja erilaisissa kohtaamisissa.

Henkilö, joka uhmaa tabuja ja haastaa tavan olla puhumatta epämieluisista asioista, altistaa itsensä kasvojen menettämiselle. Epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on asia, joka on epäilemättä vaikea ottaa esiin työyhteisössä. Kollega saattaa pitää epäilyä aiheettomana tai jopa typeränä. Ihmisen luonteeseen kuuluu tarve näyttää parhaimmat puolet itsestään ja olla paljastamatta sellaisia asioita, joiden vuoksi muiden läsnäolijoiden arvostus saattaa vähentyä. Näin arkaluonteinen asia voi olla toisille liian epämiellyttävää kuultavaa. Epämukavaan tilanteeseen joutuessaan ihminen voi esittää varauksellista, jonka takia epäily on helpompaa olla huomioimatta kuin uskoa todeksi. Kiusallisissa tilanteissa ihmisillä on myös tapana vaihtaa puheenaihetta. Näillä puolustautumiskeinolla henkilö pyrkii suojaamaan omia tai läsnä olevien henkilöiden kasvoja. (Goffman, 2012, 33–34.)

Kuka tahansa voi tehdä lastensuojeluilmoituksen, jos hänellä on epäily lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai muusta lapsen hoidon tai huolenpidon tarpeen tai kehityksen vaarantavasta olosuhteesta. Tämän lisäksi lastensuojelulaissa on erikseen lueteltu toimet, joiden työntekijät ovat **velvollisia** tekemään ilmoituksen epäilyn herätessä. (L 417/2007.) Koululaisten aamu- tai ilta-päivätoimintaa harjoittavassa yksikössä työskentelevillä henkilöillä on tämä velvollisuus. Tässä vaiheessa olisi hyvä keskustella asiasta omassa työyhteisössä, jotta kukaan työntekijä ei jää näin raskaan asian kanssa yksin. Työyhteisön tuki on tärkeää työntekijän jaksamisen kannalta.

Itseään kuormittavien tekijöiden esiintuominen on tärkeää, sillä näin voidaan ennaltaehkäistä mahdollisia tulevia ongelmia ja edesauttaa työhyvinvointia sekä työssä jaksamista. Esihenkilöllä on velvollisuus ottaa työpaikan mahdolliset ongelmakohdat puheeksi, mutta myös työntekijällä on oikeus tuoda esiin häntä askarruttavat asiat. Esihenkilöä velvoittaa työterveyshuoltolaki, jonka mukaan on työnantajan velvollisuus ylläpitää työntekijöidensä terveyttä. Esihenkilö voi puuttua esimerkiksi tilanteeseen, jossa hän on huomannut työntekijän työtehon laskeneen, selkeän päihdeongelman tai kiusaamista työpaikalla. Työntekijällä ongelmat voivat liittyä esimerkiksi kollegan käytökseen, tai olla jokin muu työntekijää kuormittava tekijä. (Paikka-auki, i.a.; Wikman-Heinonen, i.a.; L 1383/2001.)

5.4 Puheeksiotto työyhteisössä

Puheeksioton peruseriaatteina voidaan pitää omasta puolesta puhumista, havaintoihin perustuvaa puhetta, työkykyyn ja käytökseen perustuvaa puhetta, ratkaisukeskeisyyttä sekä konkreettista ja kuvailevaa puhetta. Myös kehonkielen huomioiminen osana puheeksiottoa on muistettava. Katsekontaktin säilyttäminen, puhujaan päin oleminen ja äänensävy ovat tärkeitä vaikeista aiheista puhuttaessa. (Wikman- Heinonen, i.a.)

Epäily lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja sen esiintuominen työyhteisössä voi tapahtua dialogisuuden kautta. Tällöin työntekijät voivat yhdessä kertoa havainnoistaan ja keskustella tarvittavista toimista. Samalla he saavat tukea toisiltaan siihen, miten tilanteeseen tulisi puuttua. Vaikka dialogisuutta voidaan harjoitella (esimerkiksi dialogipalikat), ei sen onnistuminen ole varmaa. Dialogisuus on aina kiinni vallitsevasta tilanteesta sekä heistä, jotka keskustelua käyvät. (Mönkönen 2018, s. 95.)

Huolta voidaan ottaa puheeksi dialogisuuden kautta. Dialogilla tarkoitetaan vuoropuhelua ja tapaa kommunikoida. Sana muodostuu sanasta dialogos. Sana dia tarkoittaa välillä ja logos tarkoittaa puhuttua sekä ajateltua sanaa. Olennaisena osana dialogia on dialoginen kuuntelu, joka edellyttää tasavertaisuutta. Olisi oltava valmis kuuntelemaan toisen mielipiteitä ja pohtimaan asioita toisen näkökulmasta. Dialogissa korostuu vuorokuuntelu, jossa voidaan kuunnella muiden näkemyksiä sekä oppia samalla itsestä. Keskustelun edetessä voidaan tulla johdopäätökseen, että vaikka asia nähdään eri tavoin, ymmärretään toisen näkökulma ja hyväksytään se. Vuorovaikutuksessa täysin samaan ymmärrykseen pääseminen on tuskin koskaan mahdollista, sillä siihen vaikuttaa esimerkiksi keskustelijoiden omat henkilöhistoriat. Tarkoituksena olisikin yhdessä herätellä erilaisia näkökulmia ja etsiä uusia vaihtoehtoja keskusteltavasta aiheesta. Dialogin kulmakivenä voidaan pitää kannanotosta ja ennakkoluuloista pidättäytymistä. Tavoitteena tulisi olla pyrkimys tarkastella omaa näkökulmaa mahdollisimman ennakkoluulottomasti. Oma näkökulma tulisi myös tarkastella keskustelukumppanin näkökulmasta. Ongelmaksi nousee kuitenkin usein, ettei kuuntelua estäviä tekijöitä tunnisteta ja samalla omista ennakkoluuloista halutaan pitää kiinni.

Dialogissa hyvänä puolena onkin, ettei keskustelun alussa voida tietää mihin se päättyy, eikä hetkeä dialogille voida aina ennustaa. Näin molemmat keskustelun osapuolet joutuvat kohtaamaan epävarmuutensa ja haavoittuvuutensa. Keskustelun aikana kuuntelija voi pyrkiä kysymään itseltään mitä puhuja sanoo? Mitä tunteita puhuja kokee ja mitä hän tarvitsee? Mitä tekoja ja päätöksiä hän haluaa ja on valmis tekemään? Millaisia tunteita minussa heräsi ja mistä ne johtuvat? (Gothoni, 2020; THL, 2021-f; Mönkkönen, 2018, s. 88, 91.)

Dialogisuus on laaja käsite, joka kattaa sisälleen moniäänisen maailmankuvan sekä käsityksen ajattelutavastamme ja suhteestamme toisiin ihmisiin. Se ei ole pelkkää puhetta, kuuntelua ja keskustelua, vaan parhaimmillaan dialogisuuden avulla keskustelukumppanit oppivat ja voivat muuttaa mielipiteitään. Dialogisuutta voidaan ajatella kahtena asiana: kommunikaationa ja suhteena. Kommunikaatiolla tarkoitetaan avointa kommunikointia, jota voidaan harjoittaa erinäisin tekniikoin. Suhteella tarkoitetaan tilaa, jossa keskustelijoiden välillä tapahtuu jotakin merkittävää. Dialogisuuteen kuuluu keskeisinä periaatteina: kuulluksi tuleminen, usko ihmisiin, toiveikkuuden kokemus, luottamuksen rakennus, epävarmuuden sietäminen ja uteliaisuus toiseen. (THL, 2021-f; Mönkkönen, 2018, s. 88, 93.)

Dialogisuus on osa sosiaalialan työkäytäntöjä, mutta se on tärkeä osa myös puhuttaessa hyvistä työyhteisötaidoista. Se voi parhaimmillaan toimia työyhteisössä voimavarana. Kiinnostus työtovereiden ajattelu- ja toimintatavoista, erilaisten ihmisten kanssa toimeen tuleminen sekä toimivan yhteistyön rakentaminen luovat hyvää työilmapiiriä ja uusia tapoja toimia. Tämä vaatii kuitenkin työilmapiiriä, jossa halutaan tukea toisten vahvuuksia ilman pelkoa oman työpaikan menettämisestä. Dialogisuuden rakentumisen ehtona on luottamuksellinen suhde. Ilman luottamusta, toisen erilainen näkökulma saatetaan kokea herkästi uhkaavana. (Mönkkönen, 2018, s. 92, 142.) Dialogisuutta voidaan käyttää myös niissä tapauksissa, jossa huoli asiakkaasta herää. Työntekijän oman huolen herääminen asiakkaasta on aina työntekijän subjektiivinen kokemus, jonka hän on saanut vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa. Dialogisuuden avulla tätä huolta voidaan jakaa ja siihen voidaan saada uudenlaista ymmärrystä. Samalla myös ymmärrys

itsestä, omista toimintamahdollisuuksista ja toisesta voi kasvaa. (Koskimies, Pyhäjoki & Arnkill, 2012, s. 19.)

6 TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen ja sen tarkoituksena on tuottaa posterin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamisesta sekä esite aiheen puheeksiotosta työyhteisössä. Tavoitteenamme on tukea Helsingin kaupungin ilta- päivätoiminnan ohjaajia tunnistamaan seksuaalisen hyväksikäytön merkit arjen työssä ja antaa heille keinoja ottaa asia puheeksi dialogisuuden kautta työyhteisössä. Posterit ja esitteet voidaan laittaa selkeästi näkyville esimerkiksi taukokuoneeseen, jolloin ne ohjaavat herkästi työntekijöiden työskentelyä mahdollisen epäilyn herätessä sekä antavat keinoja ottaa asia puheeksi työyhteisössä. Työyhteisö toimii parhaimmillaan voimavarana työssä jaksamisen kannalta. Hyvä keskusteluyhteys on tärkeä osa työssä viihtymistä. Vaikean asian puheeksiotto sekä omien havaintojen esilletuonti voi olla haastavaa, sillä muiden reaktiot aiheesta voivat jännittää. Puheeksiotto työyhteisössä on kuitenkin tärkeää, sillä se lisää työntekijöiden voimavaroja. Tuottamamme posterit ja esitteet helpottavat vaikean asiaan esiintuomista työyhteisössä ja näin madaltavat kynnyksiä seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn puuttumiseen. On kuitenkin muistettava, että lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn selvittäminen on aina poliisin vastuulla. Vaikka puheeksiotto sekä keskustelu lapsen kanssa on väistämätöntä, tulisi työntekijän pyrkiä vain kirjaamaan ylös lapsen kertoma ja tehdä lastensuojelu- sekä rikosilmoitus (THL, 2021-h).

Seksuaalisen hyväksikäytön aikainen tunnistaminen ja siihen puuttuminen mahdollistaa lapsille hyvän kasvu- ja kehitysympäristön, sillä turvallinen lapsuus ennaltaehkäisee hyväksikäytön tuomia ongelmia tulevaisuudessa. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on vaikea tunnistaa, sillä oirekuva voi olla monimuotoinen.

7 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS

7.1 Yhteistyökumppanimme

Yhteistyökumppanimme on Helsingin kaupungin eteläisen ja keskinen eteläinen iltapäivätoiminta. Helsingin kaupungilla koulun iltapäivätoimintaa on yhteensä yli 200 toimipaikassa ja ne on jaettu alueellisesti neljän koordinaattorin kesken. Iltapäivätoiminnassa on vuosittain noin 9000 lasta koko Helsingissä. Yhteistyöhenkilömme koordinoi 57 iltapäivätoiminnan ryhmää eteläisellä ja keskisellä eteläisellä alueella sekä koko kaupungin ruotsinkielistä iltapäivätoimintaa. Tämän lisäksi hänen työhönsä kuuluu seksuaalikasvatus ja seksuaalineuvonta koko Helsingin laajuisesti koululaisten iltapäivätoiminnassa. Yhteistyöhenkilömme toimii opinnäytetyössämme työntilaajan lisäksi asiantuntijan roolissa, koska hän on koulutustaustaltaan seksuaalineuvoja sekä seksuaaliterapeutti. Posterille ja esitteelle on yhteyshenkilömme mukaan kysyntää, eikä ohjaajilla ole vielä tarvittavasti tietoa aiheesta. Erityisesti hyväksikäytön tunnistamisessa tarvitaan tukea. Tavoitteena on, että esite ja posterit leviäisivät myös muihin koulun iltapäivätoiminnan pisteisiin aluekoordinaattoreiden toimesta. (Jaskara Maija, iltapäivätoiminnan aluekoordinaattori, henkilökohtainen tiedonanto, 24.2.2022.)

Helsingin kaupungin iltapäivätoiminnassa lasten kanssa työskentelee ammattinimikkeiltään ohjaajia ja vastuuohjaajia. Ohjaajan vaatimukset määritellään opetustoimen henkilöstöä koskevassa asetuksessa. Iltapäivätoiminnassa työskentelevällä henkilöllä tulee olla suoritettuna tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto, ammatillinen perustutkinto tai sitä vastaavat opinnot aiemmin. Ohjaajan tehtävissä voi toimia myös henkilö, jolla on soveltuva ammatti- ja erityisammattitutkinto tai henkilö, jolla on koulutuksen yhteydessä tai kokemuksella hankittu taito toimia lapsiryhmän ohjaajana. Henkilöt, joilla on kelpoisuus toimia luokanopettajana, esiopettajana, aineenopettajana tai oppilaanohjaajana voivat toimia myös iltapäivätoiminnan ohjaajana. Näillä vaatimuksilla voidaan työntekijä palkata vakituisen työsuhteeseen. Määräaikaiseen työsuhteeseen voidaan palkata myös heitä, jotka eivät täytä kelpoisuusvaatimuksia. (A 986/1998 9 a. §; Jaskara Maija, iltapäivätoiminnan aluekoordinaattori, henkilökohtainen tiedonanto 25.1.2022.)

Helsingin kaupunki on toteuttanut hankkeen, joka kohdistui lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja groomingin ehkäisyyn. Hanke toteutettiin vuosina 2019–2021. Hankkeen tavoitteena oli parantaa opetushenkilöstön, opiskelija-huollon ja oppilaitosjohdon osaamista ehkäistä, tunnistaa ja kohdata lapsiin sekä nuoriin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa ja groomingia. Ideana oli myös lisätä eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Hankkeen materiaaleihin kuului ”Suojellaan lapsia seksuaaliväkivallalta Helvi” valmennus, joka oli tarkoitettu kaikille lasten ja nuorten kanssa työskenteleville tiimeille. Hankkeen materiaalipankista löytyy myös kootusti tietoa niistä lähteistä, joista tietoa voi hakea, esimerkiksi epäiltäessä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. (Helsingin kaupunki, i.a.-a; Helsinki oppii, i.a.; Helsingin kaupunki, 2021-b.)

Helsingin kaupungin sivuilta löytyy myös tietoa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Aiheesta puhutaan ”seksuaaliterveys” otsikon alla, josta lukija löytää tärkeimpiä linkkejä sekä puhelinnumeroita seksuaaliterveyteen liittyen. Sivustolla on esimerkiksi linkki ja puhelinnumero Väestöliiton seksuaalineuvontaan sekä Sexpo-säätiölle. Myös Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen sivuilta löytyy tietoa Barnahus- verkkokoulutuksesta. Koulutus on ensisijaisesti suunnattu ammattilaisille ja se käsittelee lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa. Koulutuksessa käsitellään lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ilmiönä, kerrotaan sen seurauksista, annetaan tietoa, kuinka tunnistaa väkivaltaa kokeva lapsi ja miten tilanteessa toimitaan sekä kuinka väkivaltaa kokenutta lasta tulisi tukea. (Helsingin kaupunki, i.a.-c; THL, 2021-g.) Lähtötilannetta ajatellen, vaikka tietoa sekä koulutusta on paljon tarjolla, kuitenkin nopean ja helpon lähteen tieto puuttuu. Tähän ongelmakohtaan pyrimmekin posterillamme ja esitteellämme vastaamaan.

7.2 Posterin ja esitteen suunnittelu

Teimme kehittämispainotteisen opinnäytetyön, sillä tarkoituksena on viedä aiheestamme tietoa työelämään. Kehittämispainotteisessa opinnäytetyössä tarkoituksena on usein tuotekehittely tai käytännön toiminnan opastaminen ja kehittäminen. Vilkka ja Airaksinen (2003, s. 9–10) toteavat, että toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on antaa kentälle tietoa käytännön työn tueksi.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus sekä sen raportointi. Opinnäytetyön tulee olla työelämälähtöinen, käytännönläheinen, tutkimuksellisesti toteutettu sekä sen tulee osoittaa alan tietojen ja taitojen hallintaa. Toiminnallisen opinnäytetyön päämääränä on luoda jokin konkreettinen tuote, kuten tässä opinnäytetyössä on posterit ja esitteet, sekä loppuraportti eli kirjallinen opinnäytetyö (Vilkkä & Airaksinen, 2003, s. 51; Diak libguides, 2021).

Teimme posterin ja esitteen, sillä niiden avulla tiedon vieminen työelämään on helppoa ja tieto on helposti käytettävissä käytännön työssä. Kehittämistoiminnan menetelmänä käytämme pääosin tutkivaa työtettä. Tutkivan työtteen pyrkimys on yleistettävyyttä. Tuottamiimme materiaaleja voidaan periaatteessa hyödyntää missä vain muuallakin samanikäisten lasten kanssa työskentelevien apuna. Tutkivassa työtteenä pyritään myös vastaamaan työelämästä tulleeseen tarpeeseen aiemman tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä toimijoiden kokemusten avulla. (Koivunen, K., Remahl, T. & Isohanni, I., 2011; Vuokkila-Oikkonen, P. & Hyväri, S., 2015, s. 70.) Hyödynsimme jo olemassa olevaa tietoa sekä materiaaleja aiheestamme ja arvioimme niitä kriittisesti pohtien sopivatko ne aiheeseemme. Teemme prosessin aikana tiivistä yhteistyötä myös työelämän yhteistyökumppanimme kanssa kysyen hänen mielipiteitään ja ohjaustaan, joten työtämme näkyy myös osallistava työtote. Osallistavilla menetelmillä tarkoitetaan ammattikorkeakoulun, työyhteisön ja palvelunkäyttäjien osallistumista tutkimus- ja kehittämistyöhön (Keskitalo, E., 2015, s.191).

Aiheen valikoitumisen jälkeen kartoitimme mahdollisia yhteistyökumppaneita, jolloin Helsingin kaupungin iltapäivätoiminnan aluekoordinaattori kiinnostui aiheestamme. Suunnitteluvaiheen sekä tutkimusluvan hakemisen jälkeen lähdimme keuhalla 2021 tekemään opinnäytetyömme teoriaosuutta jakamalla kummallekin omat osiot, joista kirjoitimme. Näin saimme aikatauluttaa itse omaa kirjoitusprosessiamme ja emme olleet riippuvaisia toistemme aikatauluista. Tämä nopeutti opinnäytetyömme rakentumista. Kommentoimme toistemme tekstejä sekä muokkasimme niitä tarpeen mukaan. Pidimme toisiimme tiiviisti yhteyttä Whatsappilla sekä Teamsin kautta ja kävimme keskustelua opinnäytetyöstämme. Keskustelun aiheina olivat opinnäytetyön eteneminen, työnjako, posterin ja esitteen teko, jne.

Sovimme tekevämme posterin ja esitteen yhdessä, jotta molempien mielipiteet ja näkemykset tulee kuulluksi.

Ennen posterin ja esitteen teon aloittamista tapasimme yhteistyökumppanimme. Tapaamisessa sovimme, miten kartoitamme niitä henkilöitä, jotka haluaisivat osallistua posterin sekä esitteen arviointiin ja suunnitteluun. Päädyimme yhteistyökumppanimme ja hänen esimiehensä toiveesta siihen, että he laittavat sähköpostia koko Helsingin alueen iltapäivätoiminnoille ja kartoittavat siten kiinnostuneita yhteistyökumppaneita. Tähän ratkaisuun päädyttiin, sillä he olivat maininneet alueen yhteisissä tapaamisissa opinnäytetyöstämme ja kiinnostusta sitä kohtaan oli ollut paljon. Saimme lopulta yhteistyökumppaniltamme kiinnostuneiden tahojen sähköpostiosoitteet ja sovimme laittavamme heille sähköpostia, kunhan esitteen sekä posterin koevedokset ovat valmiita.

7.3 Posterin toteutus

Aloittaessamme posterin ja esitteen tekoa selvitimme mistä laadukas posteri ja esite koostuvat. Posteria suunniteltaessa huomioon tulisi ottaa posterin kohderyhmää, joka vaikuttaa siihen millainen posteri on kyseessä. Kohderyhmä määrittelee posterin fontin, tekstin sijoittelun, värimaailman, kuvituksen ja kuvien sijoittelun. Posterin on oltava selkeä ja helppolukuinen. Opinnäytetyömme posterissa kerromme selkeästi, yksinkertaisesti miten tunnistaa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Ajatuksena posterin ulkoasusta oli jana tai erilliset "askeleet" mistä hyväksikäytön tunnistaa. Tapasimme ensimmäisen kerran syyskuussa, jolloin posterin tekeminen alkoi varsinaisesti. Teimme posterin ilmaisella Canva-ohjelmalla. Aloitimme tekemisen keskustelemalla siitä millaisia ajatuksia ja ideoita meillä oli posterin suhteen sekä millaisia toiveita yhteistyökumppanillamme on. Pohdimme millaisen ulkoasun haluamme ja kokeilimme erilaisia vaihtoehtoja. Posterin ulkoasulla on tärkeä merkitys, sillä sen tehtävän on herättää lukijan mielenkiinto posteria kohtaan. Usein lukija päättää ulkoasun perusteella lukeeko hän posterin vai ei. (Tieteellisen posterin peruseriaatteita, i.a.) Liitimme posterin opinnäytetyömme loppuun (Liite 1).

Värimaailmassa käytimme eri värejä ja värikästä ulkoasua, jotta posterit herättää lukijan huomion ja kiinnostuksen. Pohjaväriksi tuli kirkas vaaleansininen, johon teimme erivärisiä laatikoita. Näihin laatikoihin kirjoitimme asiasisältömme. Näin eri sisällöt tulevat hyvin esiin ja posterin luettavuus selkeytyy. Väreiltään laatikot ovat oranssi, sininen, punainen ja vihreä. Värejä valitessa tulisi kiinnittää huomiota eri värien tarkoituksiin ja kulttuurisiin merkityksiin, esimerkiksi punainen voidaan kokea rakkauden värinä. Sininen voidaan nähdä lojaaliuden värinä, oranssi väri voimana ja vihreä väri tasapainona (Comms. Viestintäpiste, 2013.) Posteriimme tulee iltapäivätoiminnan ohjaajille, joten värikäs ulkoasu sopi myös heidän työympäristöönsä.

Kuvitimme posteria, jotta siitä tulisi elävämpi. Posterin kuvituksessa kuvien tulisi vastata mahdollisimman hyvin posterin sisältöä. Kuvituksella voi olla suuri merkitys, sillä niitä voidaan käyttää esimerkiksi elävöittämään tekstiä, herättämään huomiota tai antamaan lisätietoa. Käytettäessä erilaisia kuvia tulisi kiinnittää huomiota niiden keskinäiseen suhteeseen ja niiden suhdetta tekstiin. (Tieteellisen posterin peruseräotteita, i.a.) Piirroskuviin päädyimme niiden selkeyden vuoksi. Ne myös sopivat paremmin iltapäivätoiminnan työympäristöön ja keventävät sopivalla tavalla rankkaa aihetta. Piirroskuvat voivat myös aiheuttaa erilaisia reaktioita lukijassaan, jolloin posterin tieto jää mahdollisesti paremmin mieleen. Kuvat otettiin ilmaisesta Canva-ohjelmasta, jonka kuvat ovat tarkoitettu kaikkien käyttöön.

Sisältöä kirjoittaessa tulisi huomioida fontti, jonka tulee olla selkeää, luettavaa ja yhtenäistä. Käytimme fonttina Open Sans Lightia sen selkeyden vuoksi. Sisältöä valitessamme pohdimme tärkeimpiä lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyviä tunnusmerkkejä. Luodaksemme selkeän posterin, päädyimme ryhmittelemään eri hyväksikäytön oireita yläkäsittein. Käsitteitä tuli neljä: yliseksuaalisuus, psyykinen oireilu, toiminnalliset häiriöt ja huolta herättävät leikit. Nämä käsitteet lihavoimme ja asetimme jokaiseen laatikkoon yhden. Avasimme vielä yläkäsitteitä laatikoissa seuraavalla tavalla:

Kuvio 2. Yläkäsitteet

7.4 Esitteen toteutus

Esitteessä tarkoituksenamme oli selkeyttää posterissa olevia yläkäsitteitä. Liitimme siihen tietoa myös puheeksiotosta työyhteisössä. Puheeksioton liittäminen työyhteisön näkökulmaan oli kuitenkin haastavaa, sillä kuten Mönkkönen (2018, s. 92) toteaa, puheeksi ottamisesta puhutaan usein terveyttä edistävässä keskusteluissa. Hakiessamme tietoa puheeksiotosta nousi esiin huolen puheeksioton malli, joka on laajalti käytetty sosiaalialalla. Mallia oli haasteellista sovittaa työyhteisöön, sillä jokainen työyhteisö vuorovaikuttaa omalla tavallaan eikä yhtenäistä mallia näin ollen voida sanoa.

Teimme esitteestä selkeän, helppolukuisen ja posteriin yhtenevän kokonaisuuden. Käytimme samaa värimaailmaa kuin posterissammekin, jotta materiaaleista tulee yhteneväiset. Teimme myös esitteeseen neliöitä, joihin asiasisältömme tuli. Sisällön pidimme tiiviinä ja lihavoimme sieltä tärkeitä lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyviä tunnusmerkkejä sekä sanoja. Lihavoiminnan tarkoituksena on kiinnittää lukijansa huomio näihin kohtiin. Kuvitimme esitteen samalla teemalla kuin posterin. Kuvituksella elävöitimme ja havainnollistimme lukijalle asiasisältöjä.

Liitimme esitteeseen mukaan myös muita lähteitä, josta tietoa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on saatavilla. Yksi näistä lähteistä on esimerkiksi Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin internetsivut. Yhteistyökumppanimme toiveesta toimitimme tuottamamme materiaalit heille digitaalisessa muodossa. Esitteeseen sekä posteriin laitoimme päivämäärät, jotta lukija voi arvioida tiedon paikkaansa pitävyyden. Päivittämisvastuu on opinnäytetyön tekijöillä. Se kuitenkin päättyy, kun työ on luovutettu yhteistyökumppanillemme, jonka jälkeen vastuuta päivittämisestä ei ole kummallakaan osapuolella. Posterin ja esitteen päivittäminen tässä muodossa ei ole mahdollista, sillä pääsy Canva-ohjelmaan on vain opinnäytetyön tekijöillä. Esite löytyy liitteenä opinnäytetyömme lopusta (Liite 2).

7.5 Arvioinnin toteutus

Toteutimme työmme arvioinnin lähettämällä kyselyn iltapäivätoiminnassa työskenteleville materiaaleistamme kiinnostuneille ohjaajille. Pidimme heidän kanssaan myös yhteisen Teams-palaverin, jossa kävimme posterin ja esitteen läpi. Ennen materiaalien ja kyselyn lähettämistä teimme itsearviointia ja pohdimme samoihin kysymyksiin vastauksia, jotka lähetimme lopulta työstämme kiinnostuneille. Itsearviointin avulla korjasimme työtämme ja kehitimme sitä selkeämmäksi.

Yhteistyöhenkilömme lähetti sähköpostin Helsingin kaupungin iltapäivätoimijoille, jossa kartoitettiin opinnäytetyömme materiaalien arvioinnista kiinnostuneita tahoja. Sähköpostin liitteenä lähetettiin myös saatekirje, joka löytyy opinnäytetyömme liitteistä (Liite 3). Kirjeessä oli tietoa opinnäytetyömme aiheesta, aikataulusta ja henkilötietojen anonymiteetistä. Saatuaan vastaukset yhteistyöhenkilömme lähetti kiinnostuneiden sähköpostiosoitteet sovitusti meille. Kiinnostuneita oli yhteensä neljästä iltapäivätoimintaa tuottavasta ryhmästä. Lähetimme näille ryhmille sähköpostia, jossa ilmoitimme yhteisen Teams-keskustelun ajankohdan. Liitimme sähköpostiin mukaan muutamia ennakkokysymyksiä materiaaleistamme. Annoimme myös mahdollisuuden vastata kirjallisesti sähköpostilla, jos keskustelun ajankohta ei ollut sopiva. Sähköpostiin laitoimme vielä pdf-tiedostoina liitteet posteristamme ja esitteestämme. Vastauksia saimme sähköpostitse

kolme ja neljä henkilöä osallistui Teams-keskusteluun. Palautetta saimme yhteensä kuudelta henkilöltä. Osallistujat olivat eri iltapäivätoimintaa järjestävien tahojen tiimeistä. Yksi keskusteluun osallistunut antoi palautteen myös kirjallisesti. Kävimme keskustelussa läpi tuottamiamme materiaaleja kysymysten avulla. Suurin osa palautetta koski esitettämme.

8 ARVIOINNIN TULOKSET

8.1 Iltapäiväohjaajien arvioinnit

Esitimme opinnäytetyöstämme kiinnostuneille työntekijöille kysymyksiä materiaaleistamme, jotka löytyvät liitteenä työmme lopusta (Liite 1 ja 2). Kysyimme kysymyksiä liittyen ymmärrettävyyteen, kuvitukseen sekä annoimme mahdollisuuden vapaalle sanalle. Posterin osalta kehitysehdotuksia ei tullut ja palaute koski enemmän esitettämme. Esitteen osalta kommentoijamme toivoivat “psyykkisten oireiden” kohdalla mainittavan, että itsemurha sekä itsensä vahingoittaminen ovat ääriesimerkkejä. He toivoivat myös tietoa, miten työntekijä voi viedä mahdollista epäilyään eteenpäin. Esitteeseen toivottiin “kuinka toimia”- osiota loppuun ja rohkaisua työntekijälle tarttumaan aiheeseen matalalla kynnyksellä. Dialogisuuden koettiin esitteessä tulevan “hieman puskista” ja sen avaamista sekä termin selkeyttämistä toivottiin. Kommentteja ymmärrettävyydestä:

Työn sisältö on ymmärrettävä, tarpeellinen ja selkeä.

Psyykkiset oireet kohdassa hälyttäväksi esimerkiksi on nimetty itsensä vahingoittaminen ja itsemurhan yritys. Nämä voisi korjata ääriesimerkeiksi tai muun vakavamman sanavalinnan alaisiksi teoksi.

Toivoisimme että työhönne lisätään osio, jossa on apukysymyksiä puheeksioton tueksi. Osio voi olla siis ihan lyhyt, muutamalla lauseella sanoitettu.

Esimerkkien tummennus tuo lisää selkeyttä. Ymmärrettävyydessä ei ollut vaikeuksia.

Materiaalin määrä on mielestäni hyvin vähäistä, ymmärrän kyllä aiheen lähdemateriaalin niukkuuden. Olisin silti halunnut lukea pidempiä ja täydentävämpiä selostuksia aiheista useamman dian verran.

Kivasti koottu pakettiin.

Kuvituksesta ja yleisilmeestä saimme positiivista palautetta. Kuvituksen koettiin inhimillistävän vaikeaa aihetta, eikä kuvia ollut liian paljon. Vain yksi osallistuja oli sitä mieltä, että kuvitus on hieman sekava, sillä kuvat eivät ole saman tyyliisiä. Materiaaliemme yleisilmettä pidettiin selkeänä ja väritystä onnistuneena. Tekstit ovat helposti luettavia ja fontti sopiva. Tummennettujen sanojen koettiin selkeyttävän työtä entisestään. Kommentteja kuvituksesta ja yleisilmeestä:

Kuvitus työssä oli erinomaista ja tekee haastavan aiheen käsittelyä inhimillisemmäksi. Kuvien määrä suhteessa tiedon määrään diassa oli hyvässä linjassa. En muuttaisi mitään kuvasisältöä, ellei se vie tilaa tekstiltä.

Sekä posterit että esitteet ovat selkeitä ja ytimekkäitä. asiat on kerrottu lyhyesti, mutta ne keskittyvät hyvin aiheeseen, ja tärkeimmät pointit on tuotu ilmi. Miellyttävää lukea, kun ei ole liikaa koitettua laittaa tekstiä.

Työnne kuvitus on onnistunut todella hyvin. Kuvitus palvelee tarkoitusta ja ulkoasu on miellyttävä ja selkeä.

Yleisilme on tyylikäs ja ammattimainen.

Annoimme kommentoijille mahdollisuuden kertoa, tarvitseeko materiaaleihimme lisätä tai poistaa jotakin. Lopuksi oli mahdollisuus vapaaseen sanaan. Esitteeseen toivottiin enemmän lähteitä, joista tietoa voidaan hakea. Kommentoijat kokivat, että kaikki aiheeseen liittyvä materiaali on tervetullutta ja asioista tulisi puhua rehellisesti niiden oikeilla nimillä. Samoin apukysymyksiä puheeksi otettiin toivottiin. Saimme myös tietoa muista lähteistä, joista etsiä tietoa aiheeseemme. Avoimen sanan kommentteja:

Näin haastavasta aiheesta kaikki materiaali olisi tervetullutta, teksti oli kiinnostavaa ja aihe varmasti helpompi lukea kuin kertoa ihmisille. Puhukaa asioista rehellisesti niiden työnimillä, älkää jättäkö mitään

lukijan tulkinnan varaan. Mielikuvitus ei välttämättä riitä luomaan oikeaa määritelmää näin vaikeuden asioiden tulkitsemiselle.

Toivoisimme että työhönne lisätään osio, jossa on apukysymyksiä puheeksioton tueksi. Osio voi olla siis ihan lyhyt, muutamalla lauseella sanoitettu.

Erittäin hyvä, että posterin lopussa mainittu myös, että oireet voivat liittyä muihinkin ongelmiin, eivätkä automaattisesti juuri seksuaaliseen hyväksikäyttöön. En keksi itse oikeastaan mitään oleellista mikä puuttuisi.

Näiden kommenttien pohjalta lähdimme kehittämään materiaalejamme. Esitteeseen lisäsimme kohdan, jossa kerrotaan, miten työntekijän tulee toimia epäilyn herätessä. Selkeytimme myös dialogisuuden määritelmää avaamalla käsitettä sekä muuttamalla sanavalintoja ymmärrettävimmiksi. Lisäsimme myös enemmän tietoa dialogisuudesta, sillä se vaikutti olevan monelle vaikea aiheena. Lisäsimme esitteeseen apukysymyksiä, jolla huolesta voidaan puhua dialogisesti. Korjasimme myös “psykkisten oireiden” kohdalla olevat itsemurhan ja itsensä vahingoittamisen ääriesimerkeiksi. Haimme myös muutamia lisälähteitä, joista tietoa voidaan hakea. Toiveena oli myös pidempiä selostuksia aiheestamme ja lisäsimmekin hieman tekstiä esitteeseen aiheemme tiimoilta. Emme kuitenkaan halunneet esitteestä liian pitkää ja raskasta luettavaa, joten rajasimme siinä käsiteltäviä aiheita.

8.2 Työn itsearviointi

Teimme prosessin aikana myös jatkuvaa itsearviointia työstämme. Arvioimme kriittisesti materiaaleissamme olevien tekstien sekä kuvien määrää, asetelua, fonttia ja yleisilmettä. Tekstien osalta arvioimme, onko sitä liikaa tai liian vähän ja onko kaikki oleellinen tieto materiaaleissamme. Arviota tehdessämme pyrimme katsomaan tuottamiamme materiaaleja myös “ulkopuolisin silmin”, sillä tiedostimme sokeutuvamme omalle työllemme. Tiedostimme myös, että meille aihepiiri oli jo tuttu, joten emme välttämättä osaa huomioida tiettyjä asioita materiaaleissamme. Kuvien kohdalla arvioimme niiden määrää, asetelua ja piirroskuvien sopivuutta aiheemme kannalta. Kuvia valitessamme arvioimme niiden sopivuutta

suhteessa toisiinsa ja yleisilmeeseen. Asettelua, fonttia ja yleisilmettä arvoimme luettavuuden sekä selkeyden kautta.

Onnistuimme tekemään posterista ja esitteestä selkeitä, mielenkiintoisia sekä helposti lähestyttäviä. Olemme tyytyväisiä niiden ulkoasuun, jotka ovat samanaikaisesti leikkisiä ja asiallisia. Esitteen sisällön olimme aluksi jättäneet niukemmaksi, mutta siitä saadun palautteen jälkeen lisäsimme sinne enemmän tietoa. Loppujen lopuksi olemme itsekin tyytyväisiä tähän muutokseen ja esite on näin ollen sopivan informatiivinen.

Posterin ja esitteen teossa käyttämämme ohjelma oli toiminnoiltaan ja erityisesti kuvien käytön suhteen rajallinen. Toisinaan toivoimme, että olisimme saaneet suuremman kuvapankin käyttöömmek. Erityisesti Canvan ilmainen kuvapankki on kohtalaisen suppea. Löysimme kuitenkin toiveisiimme sopivat kuvat ilmaisesta sekä maksullisesta versiosta, jonka saamme käyttöömmek kuukauden ajaksi veloituksetta.

9 POHDINTA

9.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012) on määritellyt hyvät tieteelliset käytännöt, joita tässä työssä noudatimme. Käytäntöihin kuuluvat esimerkiksi tutkimusluvan hankkiminen ja kaikkien osapuolten roolien sopiminen. Tämä toteutui jo prosessimme alussa hakiessamme tutkimuslupaa sekä tekemällä opinnäytetyösopimuksen. Muiden tutkijoiden työn ja saavutusten kunnioitus sekä heidän töihinsä viittaaminen asianmukaisella tavalla kuuluvat myös osaksi hyviä tieteellisiä käytäntöjä, eikä plagiointi ole sallittua (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6; Arene, 2020). Tämä toteutui työssämme siten, että lähteistimme tekstimme ja merkkasimme lähteet yleisesti hyväksytyllä tavalla. Referoimme muiden

tekstejä ja lisäksi työmme viedään plagiaatintunnistusjärjestelmän läpi ennen julkaisua.

Hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluu soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2012, s. 6). Käytimme työssämme muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta enintään 10-vuotta vanhoja julkaisuja ja arvioimme jokaisen julkaisun sopivuuden työhömmme. Pohdimme myös lähdemateriaalimme luotettavuutta, sillä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on paljon tietoa tarjolla. Etsimme tietoa luotettavista lähteistä, kuten esimerkiksi Julkariista, THL:n sivuilta ja Januksesta. Arvioimme täyttääkö tieto tieteellisen artikkelin kriteerit ja millä kanavalla se on julkaistu. Artikkelin on tieteellinen, jos siitä löytyy esimerkiksi vertaisarviointi, tiivistelmä, selkeä tutkimusongelma, tutkimusmenetelmä, kohdejoukko ja tutkimustulokset. Tieteellisessä artikkelissa on myös lähdeluettelo. Englanninkielisiä lähteitä käytettäessä huolehdimme, että oma käännöksemme on oikea eikä väärinymmärryksiä ole. Vieraskielistä lähdemateriaalia käytettäessä tulisi muistaa sanojen merkityksen erot eri kielissä sekä tulkintaerot lukijoiden välillä.

Tekemämme työ sijoittuu kasvatusalalle ja osana tutkimustamme oli kysely sekä arviointikeskustelu yhteistyötahomme kanssa. Meidän oli siis huomioitava myös säännökset ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista ja ihmistieteiden eettisestä ennakoinnista Suomessa. Säännöksissä määrätään tutkittavien kunnioittavasta kohtelusta, henkilötietojen käsittelystä, osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä oikeudesta saada tietoa tutkimuksesta. Tutkimuksesta ei saa aiheutua osallistujille minkäänlaista vaaraa tai uhkaa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, s. 8–9.) Näitä säädöksiä toteutimme kirjoittamalla saamamme kommentit anonymisti työhömmme, myös kaikki muistiinpanot arviointikeskustelussa kirjoitettiin anonymisti eikä Teams-keskustelua tallennettu. Lähetimme osallistujille saatekirjeen, jossa kerroimme työstämme sekä siihen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Kirjeessä oli yhteystietomme, jos lisäkysymyksiä olisi herännyt.

Tehdessämme esitettä ja posteria teimme niistä mahdollisimman selkeät ja helposti ymmärrettävät, jotta väärinkäsityksiltä välttyttäisiin. Jokainen ihminen tulkitsee tekstiä ja kuvia oman persoonansa, kokemustensa ja kulttuurinsa pohjalta. Kuvituksessa meidän oli mietittävä tekijänoikeuksia, joten käytimme kuvia, jotka olivat ilmaisia sekä kaikkien käyttöön tarkoitettuja. Esimerkiksi Canva- ohjelman ilmaisversiossa on tarjolla kuvia, joita voi käyttää tällaiseen tarkoitukseen. Kuvitusta tehdessämme pohdimme, onko soveliasta esittää näin vakava aihe pehmeillä ja leikkisillä kuvilla vai tulisiko kuvien olla aiheeseen sopivampia. Lopulta saimme kuvituksesta positiivista palautetta juuri niiden leikkimielisyyden takia. Kuvien kerrottiin inhimillistävän vaikeaa aihetta.

Aiheestamme saadaan jatkuvasti uutta tietoa, joten pohdimme myös sitä kuka päivittää tuottamiemme materiaalien tietoja sen jälkeen, kun työmme on valmis. Onko tässä kenties aihetta uudelle opinnäytetyölle vai jääkö tämä yhteistyökumppanimme vastuulle? Olisiko meidän tarpeen asettaa ”käyttöaika” posterillemme ja esitteellemme, jonka jälkeen ne on otettava pois käytöstä sillä ajatuksella, että tieto on jo vanhentunutta? Laitoimme kumpaankin materiaaliin niiden julkaisupäivämäärän, jotta lukija voi arvioida tiedon luotettavuutta sen kautta. Vanhan tiedon esilläpito voi haitata työntekijöiden työskentelyä ja aiheuttaa hämmennystä toimintatavoissa. Samalla materiaalien luotettavuus kärsii, jos niitä ei päivitetä.

9.2 Ammatillinen kasvu

Sosionomeille on määritelty omat osaamisvaatimukset eli kompetenssit, joita on yhteensä kuusi. Nämä kuusi kompetenssia ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatiotoiminta sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. Näiden kompetenssien alle kuuluu vielä osatekijöitä. (Diak, i.a.)

Aiheemme on arka ja tunteita herättävä. Teoriakirjallisuuden ja tutkimuksien läpikäynti lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä herätti meissä monia tunteita. Olemme läpikäyneet paljon eettistä pohdintaa asiakkaan kohtaamisesta ja

ihmisen näkemisestä ihmisenä. Vaikean aiheen keskellä tekijää on usein vaikea nähdä ihmisenä ja näin syyllistyy helposti tuomitsemaan koko henkilön. Olisi kuitenkin muistettava erottaa teko ja ihminen toisistaan, vaikka helppoa se ei olisi-kaan.

Sosionomin kompetensseihin kuuluvat hyvinvointia suojaavien- ja riskitekijöiden tunnistaminen sekä ennalta ehkäisevän työn ja varhaisen tuen näkökulmien soveltaminen (Diak, i.a.). Käydessämme läpi kirjallisuutta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön teoriasta ymmärsimme, kuinka tärkeää aiheen mahdollisimman aikainen tunnistaminen on. Aikainen tunnistaminen voi ennaltaehkäistä myöhempiä seksuaalisen hyväksikäytön seurauksia ja näin ollen taata lapselle hyvän pohjan elämään. Ymmärsimme samalla lapsen haavoittuvan aseman yhteiskunnassa. Heidän kasvu- ja kehitysympäristönsä turvaaminen kuuluu jokaiselle, mutta etenkin heidän kanssaan työskenteleville.

Moniammatillisen yhteistyön kautta saimme lisätietoa palvelujärjestelmästä ja iltapäivätoiminnan järjestämisestä Helsingissä. Ymmärsimme moniammatillisuuden ja tiimityön tärkeyden työskentelyssä, sekä roolijaon lapsen seksuaalisen hyväksikäyttöepäilyn herätessä. Työntekijän rooli on tunnistamisen ja asian eteenpäin viemisen kannalta hyvin tärkeää, mutta lopulta asiaa selvittävä taho on poliisi. Aihe saattaa koskettaa kuitenkin myös työyhteisöä, jolloin työyhteisön tuki ja keskusteluyhteys nousee tärkeiksi tekijöiksi työssä jaksamisen kannalta. Pohdimme esimiehen roolia, kuinka tärkeää hänen on tuntee työntekijänsä ja tunnistaa työkyvyn heikkeneminen, jotta asiaan voidaan puuttua. Puheeksiottoa ja dialogisuutta käsitellessämme opimme itsekkin hyviä keinoja ottaa haasteellinen aihe esiin. Pohdimme kuinka jokaisen tulisi ymmärtää dialogisuuden merkitys keskustelussa, jotta voidaan välttyä turhilta konflikteilta.

Opinnäytetyön tekeminen työelämäyhteistyönä toi työhömmme merkityksellisyyden tunteen. Teimme tärkeää työtä ja kehitimme yhdessä työelämäyhteistyönä materiaalejamme. Ymmärsimme, kuinka tärkeää kehitystyö sosiaalialalla on ja kuinka arvokasta tietoa palvelua käyttävät voivat kehittäjälleen antaa. Myös monialaisen yhteistyön merkitys konkretisoitui meille, sillä hyväksikäyttöepäilyä ja lapsen turvallisen kasvun turvaamiseen tarvitaan paljon monialaista yhteistyötä.

Yhteistyön toimivuus niin poliisin, terveydenhuollon ja sosiaalialan kanssa on tärkeää tapauksia selvitettäessä. Prosessin aikana olemme molemmat myös ymmärtäneet sosiaalialan jatkuvan muutoksen ja sen, ettei työntekijä voi tietää ja osata kaikkea. Sosionomin tulee pyrkiä olemaan osana muutosta ja hänen on tärkeää osata etsiä ne oikeat kanavat, joista tietoa muutoksesta saa. Tietoa tulisi kuitenkin arvioida kriittisesti ja alalla tapahtuvia muutoksia saa sekä pitää arvioida.

Työmme antaa myös muille sosiaalialan kentille arvokasta tietoa. Esimerkiksi aikuisten kanssa työskennellessä voi kohdata lapsena seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneen asiakkaan. Tieto seksuaalisen hyväksikäytön eri muodoista ja ymmärrys sen aiheuttamista seurauksista voi auttaa työntekijää kohtamaan asiakkaansa. Kaikki se mitä olemme tätä työtä tehdessä oppineet, on hyödynnettävissä missä tahansa muussakin lasten kanssa tehtävässä työssä. Erityisesti lastensuojelutyössä tietämys aiheesta on erittäin arvokasta. Toinen tämän opinnäytetyön tekijöistä onkin jo työelämässään kohdannut seksuaalisen hyväksikäytön uhreja.

Opinnäytetyön tekeminen parin kanssa on antanut meille arvokkaita vuorovaikutustaitoja ja kokemusta siitä, miten tehtäviä tehdään niin sanotusti pienessä työyhteisössä. Olemme vaihtaneet mielipiteitä ja näkemyksiä prosessin aikana runsaasti, avartaen näin myös omia käsityksiämme aiheen tiimoilta. Opimme kunnioittamaan erilaisia työtapoja ja myös tarvittaessa joustamaan omien tapojemme kanssa. Ymmärrys opinnäytetyöstä prosessina kasvoi ja valmiutemme tutkimuksen tekoon on kasvanut. Saimme tietoa, kuinka monia asioita on huomioitava tällaista työtä tehdessä.

9.3 Haasteet opinnäytetyössä

Meidän olisi ollut hyvä pohtia aiheitamme hieman tarkemmin ennen prosessin alkua. Aiheenamme oleva puheeksiotto tuotti kirjoitusvaiheessa haasteita, sillä sitä oli vaikea yhdistää kollegojen väliseen keskusteluun. Puheeksiotto on sosiaalialalla käytetty menetelmä, mutta usein sitä käytetään, kun huoli työntekijästä

tai asiakkaasta herää. Menetelmänä se vaikutti hieman kankealta työyhteisöön. Puheeksiotosta menetelmänä löytyi tietoa, mutta se ei sopinut työhömmä tai se oli usein tarkoitettu "bisnesmaailmaan". Säilytimme kuitenkin tämän näkökulman, sillä vaikean asian esille tuominen ja omiin havaintoihin luottaminen voi olla haastavaa. Tällöin myös aiheesta kuin aiheesta puhuminen vaikeutuu. Halusimme madaltaa tätä kynnystä etenkin lapsen seksuaalisen hyväksikäytön osalta. Vaikeiden asioiden esille tuominen ja niistä puhuminen lisäävät myös työhyvinvointia sekä työssä jaksamista.

Haasteeksi nousi myös kyselyyn vastanneiden määrä. Prosessin aikana kyselymateriaaleistamme lähetettiin kaikille Helsingin iltapäivätoimijoille. Monet olivat oppinäytetyöstämme kuullessaan hyvin kiinnostuneita siitä, mutta lopulta arvioitiin osallistui vain neljä iltapäivätoimintaa tuottavaa ryhmää ja jokaisesta ryhmästä osallistui yksi henkilö. Saimme siis palautetta lopulta vain kuudelta henkilöltä, mikä kehitti työtämme, mutta useammat kommentit olisivat kehittäneet sitä vielä enemmän. Pohdimme olisiko meidän pitänyt pitää jokin yhteinen konkreettinen kehittämispäivä tai esitellä työmme toimijoille ennen arvioinnista kiinnostuneiden tiedustelua. Alkuperäisen suunnitelman mukaan meidän oli tarkoitus pitää muutama yhteinen arviointikerta, mutta yhteistyökumppanimme sekä oman aikataulumme takia tämä ei onnistunut. Kahden arviointikerran pitäminen olisi voinut antaa laajemmin palautetta työstämme. Pohdimme myös olisiko arviointikeskustelussa pitänyt kysyä jotakin enemmän ja jäikö jokin oleellinen aihe käsittelemättä.

Paikoitellen myös tiedon hakeminen oli haastavaa. Insestistä oli haasteellista löytää ajankohtaista lähdemateriaalia. Samoin tutkimustietoa lapsen seksuaalista kehitystä kuvaavista seksuaalisuuden portaista sekä hankkeista olevaa tietoa oli haasteellista löytää. Luonnollisesti seksuaalisuuden portaiden käytön tutkimiseen tarvitaan laajaa ja pitkäkestoista tutkimusta, yllättävää kuitenkin oli, että tällaisen tutkimuksen löytäminen oli niin haastavaa. Yritimme etsiä mahdollisimman laajasti, eri hakusanoilla ja eri tietokannoista, mutta tietoa oli silti haasteellista löytää. Onko esimerkiksi inesti edelleen niin vaiettu aihe Suomessa, että tietoa on vaikea löytää?

9.4 Johtopäätökset

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on arka aihe, josta kuitenkin löytyy paljon tietoa. Tätä tietoa ei kuitenkaan ole viety työelämään. Tämä tuli ilmi, kun työmme tärkeyttä toisteltiin useaan otteeseen eri ammattilaisten kesken. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen koetaan vaikeaksi, sillä oireet voivat kertoa monesta muustakin asiasta. Työntekijöillä voi olla epävarmuutta omista havainnoistaan, jolloin myös vaikean aiheen puheeksiotto työyhteisössä hankaloituu. Puheeksiotto ja dialogisuus ovat molemmat sosiaalialalla käytettyjä työmenetelmiä, mutta silti käsitteinä hyvinkin vieraita. Monelle etenkin dialogisuus tuntui vieraalta ja sen selkeyttäminen oli haastavaa, vaikka todellisuudessa jokainen käyttää puheeksioton sekä dialogisuuden keinoja niin arjessa kuin työssäkin. Pohdimmekin voiko siis toiset huomioonottavalla ja hyvällä keskustellulla olla liian vaikeat termit, joita on vaikea ymmärtää? Päätimmekin hahmotella dialogisuuden kymmenen tärkeintä ominaisuutta omaan aiheeseemme sovellettuna. Näiden avulla vaikean aiheen puheeksiotto voi olla helpompaa.

1. Varaa keskustelulle hyvin aikaa ja rauhallinen paikka.
2. Pyri tuomaan ajatuksesi ja huomiosi esille. Miten lapsen käytyös on muuttunut? Mistä huoli heräsi?
3. Yritä kuunnella toisen näkökulmia ja ajatuksia aiheesta. Mitä huomioita hän on/ei ole tehnyt?
4. Kysy tarkentavia kysymyksiä toisen näkökulmasta. Miksi hän ajattelee juuri näin?
5. Tuo omat näkemyksesi esille.
6. Pyri tarkastelemaan asiaa monesta eri näkökulmasta. Miksi keskustelukumppani ajattelee noin?
7. Pyri arvostamaan myös eriävää näkemystä.
8. Pyri pitämään huomio keskusteltavassa asiassa ja käsittele omat tunteesi myöhemmin.
9. Pohtikaa ratkaisuja. Miten voitte omalla toiminnallanne edistää lapsen turvallisuudentunnetta?
10. Tee lastensuojeluilmoitus ja ilmoitus poliisille

Kuvio 3. Kymmenen kohtaa puheeksioton tueksi

Jatkotutkimuksen aiheeksi ehdotamme tutkimusta siitä, onko tuottamamme materiaalit edesauttaneet lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tai kaltoinkohtelun tunnistamista. Toisena kehittämisen aiheena voisi olla materiaaliemme päivittäminen ja uudistaminen. Mielenkiintoista tutkimusta saataisiin myös siitä, millaisia vaikutuksia dialogisuudella on ollut työhyvinvointiin.

LÄHTEET

- A 986/1998. Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 14.12.1998/986. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/1998/19980986#L3aP9a>
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene (2020). *Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset*. Arene. <http://www.arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>
- Andrews, G., Corry, J., Slade, T., Issakidis, C. & Swanston, H. (2004). *Comparative quantification of health risks: global and regional burden of disease attributable to selected major risk factors*. *Child sexual abuse*. WHO.
- Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. (i.a.). *Miksi seksuaalisuuden portaat?* Saatavilla 5.7.2021 <https://www.raisacacciatore.fi/91>
- Cacciatore, R. (i.a.). *Seksuaalisuuden portaat on tunnekasvatusmalli*. Saatavilla 5.7.2021 <https://www.raisacacciatore.fi/136>
- Comms. Viestintäpiste. (2013). *Yleisiä ohjeita posterin tekoon* [Opas]. Laurea ammattikorkeakoulu, Leppävaara. Saatavilla 11.10.2021
- Diak libguides. (2021). *Opinnäytetyön erilaiset toteuttamistavat*. Saatavilla 31.8.2021 <https://libguides.diak.fi/c.php?g=670543&p=4760648#slg-box-15268738>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu. (i.a.) *Osaamisvaatimukset: Sosionomi (AMK)*. Saatavilla 8.12.2021 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/#e2487c95>
- Dialogipalikat. (i.a.). *Yhdessä parempaan vuorovaikutukseen*. Saatavilla 10.11.2021 <https://dialogipalikat.fi/>
- Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan, 20.5.2011. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2011/20110088/20110088_2
- Goffman, E. (2012). *Vuorovaikutuksen sosiologia*. Vastapaino
- Gothi, R. (2020). *Kuuntelijan käksikirja*. PS-kustannus.

- Hall, R. C. W. & Hall R. C. W. (2009). A Profile of Pedophilia: Definition, Characteristics of Offenders, Recidivism, Treatment Outcomes, and Forensic Issues. *Focus. The journal of lifelong learning on psychiatry*, 7(4), 1–6. <https://web.archive.org/web/20140701032503/http://focus.psychiatryonline.org/data/Journals/FOCUS/1840/foc00409000522.pdf>
- HE 13/2022. Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lain-säädännöksi HE 13/2022. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2022/20220013>
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. (i.a.-a). *Seksuaalisuus on kulttuuri-uskonto- ja perhesidonnaista*. Saatavilla 14.7.2021 <https://www.hus.fi/potilaalle/hoidot-ja-tutkimukset/lapset-ja-nuoret/lapsen-seksuaalinen-kayttaytyminen>
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. (i.a.-b). *Ei ole olemassa yhtä seksuaalisen hyväksikäytön oirekuva*. Saatavilla 30.12.2021 <https://www.hus.fi/potilaalle/hoidot-ja-tutkimukset/lapset-ja-nuoret/kaltoinkohtelusta-aiheutuva-oireilu-lapsella>
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (i.a.-d) *Miten toimia, kun epäilet, asiakkaasi tai potilaasi on kokenut kaltoinkohtelua*. Saatavilla 10.8.2021 <https://www.hus.fi/potilaalle/hoidot-ja-tutkimukset/lapset-ja-nuoret/kun-epailet-lapsen-kaltoinkohtelua>
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. (i.a.-c). *Lapsen yliseksualisoitunut käyttäytyminen*. Saatavilla 14.7.2021 <https://www.hus.fi/lapsen-yliseksualisoitunut-kayttaytyminen>
- Helsingin kaupunki. (16.1.2021-b). *Alaikäisiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastainen työ - materiaalipankki ammattilaisille*. Saatavilla 13.8.2021 file:///C:/Users/atte1/Downloads/Materiaalipankki_ammattilaisille_seksuaaliv%C3%A4kivalta_2021.pdf
- Helsingin kaupunki. (i.a.-c). *Seksuaaliterveys*. Saatavilla 13.8.2021 <https://www.hel.fi/itsehoito/fi/tietoa-eri-aiheista/seksuaaliterveys/>
- Helsingin kaupunki. (i.a.-a). *Kehittämishankkeet*. Saatavilla 13.8.2021 <https://www.hel.fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/fi/kehittamis-ja-liikkuvuushankkeet/kehittamishankkeet/>

- Helsinki oppii. (i.a.). *Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja groomingin ehkäisy*. Saatavilla 13.8.2021 <https://www.helsinkioppi.fi/fi/materiaalit/lapsiin-ja-nuoriin-kohdistuvan-seksuaaliv%C3%A4kivallan-ja-groomingin-ehk%C3%A4isy/>
- Hermanson, E., (10.5.2019). Alle kouluikäisen seksuaalikasvatus. *Duodecim*. <https://www.terveyskirjasto.fi/kot00307>
- Hirvelä, P. (2007). *Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen*. Helsinki: WSOY.
- Irish, L., Kobayashi, I. & Dalahanty, D.L. (2010). Long-term Physical Health Consequences of Childhood Sexual Abuse: A Meta-Analytic Review. *Journal of pediatric psychology*, 35(5), 450–461. https://scholar.google.fi/scholar?q=Long-term+Physical+Health+Consequences+of+Childhood+Sexual+Abuse:+A+Meta-Analytic+Review&hl=fi&as_sdt=0&as_vis=1&oi=scholart
- Joki-Erkkilä, M. & Korkman, J. (2015). *Lapseen kohdistuneen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn herätessä - mitä tulee huomioida?* Suomalainen lääkäriseura Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12270>
- Karelia ammattikorkeakoulu. (24.11.2021). *Karelian opinnäytetyön ohje: Opinnäytetyön eri muodot*. Saatavilla 25.11.2021
- Kero, K. & Väisälä, L. (1.7.2019). *Seksologiaa*. Suomalainen lääkäriseura Duodecim. Saatavilla https://www.oppiportti.fi/op/njs11800/do?p_haku=seksuaalisuus#q=seksuaalisuus
- Keskitalo, E. (2015). Osallistava tutkimus ja kehittäminen ylempien ammattikorkeakoulututkintojen TKI-toiminnan viitekehystenä. Teoksessa R., Gothoni, S., Hyväri, M., Kolkka, & P. Vuokila-Oikkonen (toim.), *Osallisuutta, oppimista ja arviointia: Diakonia-ammattikorkeakoulun TKI-toiminnan vuosikirja 2015* (s. 191-206). Diakonia-ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/handle/10024/87751>
- Kloppen, K., Haugland, S., Svedin, C.G., Maehle, M. & Breivik, K. (2016). Prevalence of Child Sexual Abuse in the Nordic Countries: A Literature Review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 25(1), 37–55.

<https://web.p.ebsco-host.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid=ef660ac1-d67a-432e-89c5-aa7538dd38f5%40redis>

Koivunen, K., Remahl, T. & Isohanni, I. (2011). Oulun seudun ammattikorkeakoulun tutkimus, kehitys- ja innovaatiotyön käsitteet ja toimijat. *ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 22*. <http://www.oamk.fi/epooki/2011/oulu-seudun-ammattikorkeakoulu-tutkimus-kehitys-ja-innovaa/>

Koordinaatti. (i.a.). *Grooming-hanke*. Saatavilla 28.11.2021 <https://koordinaatti.fi/fi/koordinaatti/palvelut/kehittaminen/grooming-hanke>

Koskimies, M., Pyhäjoki, J. & Arnkill, T.E. (2012). *Hyvien käytäntöjen dialogit. Opas dialogisen kehittämisen ja kulttuurisen muutoksen tueksi*. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90856/URN_ISBN_978-952-245-638-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

L 1383 / 2001. Työterveyshuoltolaki 21.12.2001/1383. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20011383>

L 417/2007. Lastensuojelulaki 13.3.2007/314. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5P25>

L 540/2011 Rikoslaki. 20.5.2011/540. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Rikoslaki%20#L20>

Laitinen, M. (2007). Lapsen houkuttelu. Teoksessa Laiho, M. (toim.) *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja uudet viestintäteknologiat* (s. 33–37). Saatavilla 9.8.2021 http://frantic.s3.amazonaws.com/pelastakaalaset/2016/02/01155657/Kirja-2007_web.pdf

Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. (2004). *Pedofilia ja sen uhrin*. Saatavilla 29.10.2021 <https://www.duodecimlehti.fi/duo94600>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. (15.7.2021). *Lapsi kertoo seksuaalisesta kaltoinkohtelusta*. Saatavilla 10.8. 2021 <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/lapsi-kertoo-seksuaalisesta-kaltoinkohtelusta/>

Mönkkönen, K. (2018). *Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Gaudeamus Oy.

- Paikka-auki. (i.a.). *Miten otan vaikean asian puheeksi työpaikalla?* Saatavilla 6.7.2021 <https://www.paikka-auki.fi/vaikean-asian-puheeksi-ottamisen/>
- Pohjola, A. (2009). Tabut auttamisen paradoksina. Teoksessa M. Laitinen, & A. Pohjola (toim.), *Tabujen kahleet* (s. 69–90). Vastapaino.
- Riihonen, R., Lauru, S. & Cacciatore, R. (2015). Ihmisen psykoseksuaalinen kehitys. Teoksessa K., Bildjuschkin (toim.), *Seksuaaliskasvatuksen tueksi* (s. 47–55). https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%D62016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5
- Science Direct. (i.a.). *Nekrophilia*. Saatavilla 14.11.2021 <https://www.sciencedirect.com/topics/medicine-and-dentistry/necrophilia>
- Sexpo. (9.4.2019). *Lapsikohteinen seksuaalisuus*. <https://sexpo.fi/kootusti-tietoa/lapsikohteinen-seksuaalisuus/>
- Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama suositustyöryhmä. (2001). *Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkiminen*. Käypä hoito – suositus. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/duo92045>
- Suomen Delfins. (19.4.2021). *Seksuaalista väkivaltaa lapsille tekevät ovat kirjava joukko - Keitä he ovat?* <https://suomendelfins.fi/seksuaalista-vakivaltaa-lapsille-tekevat-ovat-kirjava-joukko-keita-he-ovat/>
- Suomen Delfins. (i.a.). *Jos lapsi kertoo hyväksikäytöstä*. Saatavilla 14.7.2021 <https://suomendelfins.fi/jos-lapsi-kertoo-hyvakikaytosta/>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): *Rikos- ja pakkokeinotilasto* [verkkojulkaisu]. ISSN=2342–9151. 3. Vuosineljännes 2021, Liitetaulukko 1. Eräiden rikostyyppien kehitys tammi-syyskuussa 2017–2021 (ennakkotieto). Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 7.12.2021].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rpk/2021/03/rpk_2021_03_2021-10-15_tau_001_fi.html
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2021-a). *Kouluterveyskysely 2021: seksuaaliväkivalta- ja häirintä*. Saatavilla 14.8.2021 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta>
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2021-d). *Lastensuojeluasian vireilletulo*. Saatavilla 28.12.2021 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun->

- [kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluasian-vireilletulo](https://thl.fi/fi/web/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluasian-vireilletulo)
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2021-c). *Rikosprosessi lapseen kohdistuneen väkivallan epäilyssä*. Saatavilla 28.12.2021 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/ilmoitusvelvollisuus-lapseen-kohdistuvasta-vakivallasta/rikosprosessi-lapseen-kohdistuneen-vakivallan-epailyssa>
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. (1.3.2021-b). *Velvollisuus ilmoittaa poliisille*. Saatavilla 13.8.2021 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/ilmoitusvelvollisuus-lapseen-kohdistuvasta-vakivallasta/velvollisuus-ilmoittaa-poliisille>
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. (1.3.2021-f). *Viranomaisyhteistyö lapseen kohdistuneen väkivallan epäilyn selvittämisessä*. Saatavilla 7.1.2022 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/ilmoitusvelvollisuus-lapseen-kohdistuvasta-vakivallasta/viranomaisyhteistyö-lapseen-kohdistuneen-vakivallan-epailyinselvittamisessa>
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. (27.4.2021-g). *Barnahus-verkkokoulu*. https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/barnahus-hanke/barnahus-verkkokoulu?fbclid=IwAR0ZEJ10WZ05drOQQ_pnNB8XJKUp8u4CdL-JNUZ6OwMWPjXuZotxbr52Q7k
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. (29.6.2021-e). *Dialoginen huolen puheeksi ottaminen*. Saatavilla 15.10.2021 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat/dialoginen-huolen-puheeksi-ottaminen>
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. (i.a.). *Seksuaalisuuden ja sukupuolen sanasto*. Saatavilla 5.7.2021 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/seksuaalisuus-puheeksi/seksuaalisuuden-ja-sukupuolen-sanasto>
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (29.6.2021-f). *Dialogiset toimintatavat*. Saatavilla 30.12.2021 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintavat>

- Tieteellisen posterin peruseriaatteita. (i.a.). Saatavilla 30.9.2021
<http://www.arthis.jyu.fi/digicult/posteri/posteri/index.html>
- Tiitinen, A. (20.4.2021). *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*. Duodecim. Saatavilla 14.7.2021 <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00941>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019). Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf
- Varilo, E. & Linna, L (1992). *Insesti ja yhteisö*. Suomen lääkäriseura Duodecim <https://www.duodecimlehti.fi/duo20056>
- Vilka, H. & Airaksinen, T. (2003). *Toiminnallinen opinnäytetyö*. (2. uud. p.). Tammi
- Väestöliitto (5.10.2019). *Seksuaalisuuden portaat*. Saatavilla 2.12.2021 <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/seksuaalisuuden-portaat/>
- Väestöliitto. (23.9.2019). *Mikä on Fetissi?* Saatavilla 8.11.2021 <https://www.hyvakysymys.fi/video/mika-on-fetissi/>
- Väestöliitto. (3.2.2015). *Idoli ihastuttaa* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=Z6rG8vadQpw>
- Väestöliitto. (3.2.2015). *Tuttu, kaverille kerrottu* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ge3mhBLpnUE>
- Väestöliitto. (3.2.2015). *Tuttu, mutta salattu* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=IFC5vGZi2bM>
- Väestöliitto. (i.a.). *Lapsen seksuaalinen kehitys*. Saatavilla 5.7.2021 <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/lapsen-seksuaalisuus/>
- Wikman-Heinonen, H. (i.a.). *Vaikeiden asioiden puheeksiottaminen* [PowerPoint-diat]. https://www.mtk.fi/documents/197812/260259/Lieto30052017_Vaikeiden+asioiden+puheeksiottaminen_Hanna+Wikman-Heinonen.pdf/9e94c3c0-0a79-8821-e354-b267b9307b0d?t=1545297862645

Yleissopimus lapsen oikeuksista, 20.11.1989. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITE 1. Posterit

Tunnista lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Yliseksuaalisuus

Käsiksi käyminen muiden sukupuolielimiin, seksuaalinen latautuneisuus

Psyykinen oireilu

Masentuneisuus, traumaperäinen stressihäiriö (PTSD)

Toiminnalliset häiriöt

Syömättömyys, kehityksen taantuminen, hyperaktiivisuus

Huolta herättävät leikit

Pakonomaiset, väkivaltaiset tai ilottomat leikit

Nämä oireet voivat liittyä myös moniin muihin ongelmiin, eikä tunnusmerkkejä juuri seksuaaliselle hyväksikäytölle ole. Lapsen oireilu on asianmukainen peruste epäilyn syntymiseen ja syy tarkempaan selvittelyyn, sillä oireilu on osoitus lapsen avuntarpeesta.

Julkaistu 14.3.2022

LIITE 2. Esite

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen koulun iltapäivätoiminnassa ja puhekesiötto työyhteisössä

Julkaistu 14.3.2022

Yliseksuaalisuus

Kaikkein selvimmin seksuaalisen hyväksikäyttöön liittyvä käyttäytymispiirre on lapsen **yliseksuaalinen käytös**. Muita mahdollisia merkkejä on muiden lasten ja aikuisten **sukupuolielimiin käsiksi käyminen**. Se voi näyttäytyä esimerkiksi siten, että lapsi tarttuu ohjaajan rintoihin tai muihin intiimialueisiin. **Seksuaalinen latautuneisuus** voi myös olla merkki lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Myös ikätasoonsa nähden **liika tieto seksuaalisuudesta** ja **aikuismainen käytös** voivat olla oireita tästä. Korostuneen **viettelevä suhtautuminen** aikuisiin on myös yksi seksuaalisen hyväksikäytön merkeistä.

1.

Psyykkiset oireet

Usein kouluikäisillä lapsilla psyykinen oireilu näkyy **kouluongelmina** ja **pelkoina**. Oireita voivat olla myös **paniikkihäiriöt, sulkeutuneisuus, pelokkuus aikuisia kohtaan, ahdistuneisuus, traumaperäinen stressihäiriö (PTSD)** ja **kosketuksen kavahtaminen**. Äärimmäisiä hälytysmerkkejä ovat **itsensä vahingoittaminen** tai **itsemurhan yritys**.

2.

Toiminnalliset häiriöt

Seksuaalinen hyväksikäyttö voi näkyä myös lapsen toiminnallisina häiriöinä. Näitä häiriöitä ovat mm. **regressiivinen käytös** ja **kehityksen taantuminen**. Lapsi voi olla väsynyt ja kärsiä **unettomuudesta**. Ruokailutilanteissa lapsella voi olla **syömisvaikeuksia**. Erilaisissa tilanteissa lapsi voi olla **hyperaktiivinen** ja **levoton**.

3.

Huolta herättävät leikit

Jos ohjaaja huomaa lapsen leikkien muuttuneen entistä **väkivaltaisimmiksi, pakonomaisimmiksi** tai **ilottomammiksi**, on hyvä pohtia syitä siihen. Erityisesti seksuaalissävyytteisten leikkien muuttuminen painostaviksi on aihe huolestua. Tällaiset leikit voivat viitata lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Lapsen normaalin seksuaalisen leikin kuuluisi olla uteliasta, iloista ja vapaaehtoista.

4.

Epäilyn puheeksiotto työyhteisössä dialogisuuden kautta

Arkaluontoiset asiat voivat olla toisille liian epämiellyttävää kuultavaa. Epämukavaan tilanteeseen joutuessaan ihminen voi esittää varauksellista, jonka takia epäily on helpompaa torpata kuin uskoa todeksi.

Huolen herääminen lapsesta on aina työntekijän subjektiivinen kokemus, jonka hän on saanut vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Dialogisuuden avulla tätä huolta voidaan jakaa työyhteisössä ja siihen voidaan saada uudenlaisia näkökulmia. Tällöin työntekijät voivat yhdessä keskustella ja kertoa havainnoistaan sekä saada tukea toisiltaan miten tilanteeseen tulisi puuttua.

5.

Mitä on dialogisuus?

Dialogisuuden voidaan sanoa olevan tapa kommunikoida ja keskustella. Se ei kuitenkaan ole ainoastaan pelkkää puhetta, kuuntelua ja keskustelua. Parhaimmillaan dialogisuuden avulla keskustelukumppanit oppivat itsestään sekä toisistaan ja voivat muuttaa omia mielipiteitään. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole välttämättä pääsy yhteisymmärrykseen keskusteltavasta asiasta. Vuorovaikutuksessa täysin samaan ymmärrykseen pääseminen on tuskin koskaan mahdollista, sillä siihen vaikuttavat esimerkiksi keskustelijoiden omat henkilöhistoriat. Tarkoituksena olisikin dialogisuuden avulla herätellä erilaisia näkökulmia ja etsiä uusia vaihtoehtoja keskusteltavasta aiheesta.

Dialogisuutta voidaan käyttää niin työyhteisössä kun asiakastyössäkin ja rakentuaan se vaatii luottamuksellisen suhteen. Ilman luottamusta, toisen erilainen näkökulma saatetaan herkästi kokea uhkaavana, eikä tilaa avoimelle keskustelulle ole.

6.

Keskeistä dialogisuudessa

- Omista ennakkoluuloista irtipäästäminen
  - Keskustelijoilla saattaa olla omia ennakkoluuloja keskustelun aiheesta (esim. maahanmuutajataustaiset perheet), jotka vaikuttavat keskustelun henkeen. Näiden tunnistaminen ja niistä irtipäästäminen on tärkeää, jotta voidaan keskustella avoimesti ja ilman ennakkoluuloja.
- Omien ja toisen ajatusten sekä tunteiden reflektointi
  - Mitä puhuja sanoo?
  - Mitä tunteita puhuja kokee ja mitä tarpeita hänellä on?
  - Mitä tekoja ja päätöksiä hän haluaa ja on valmis tekemään?
  - Millaisia tunteita minussa heräsi ja mistä ne johtuvat?
- Kuunteleminen
  - Mitä puhuja yrittää kertoa minulle?

7.

- Tarkoituksena etsiä erilaisia näkökulmia ja vaihtoehtoja keskusteltavaan aiheeseen tai ongelmaan
  - Parhaimmillaan uudet näkökulmat voivat luoda uusia tapoja ratkaista erinäisiä ongelmatilanteita. Samalla tietämys jostakin aiheesta voi lisääntyä.
- Keskeisiä dialogisuuden periaatteita:
  - Kuulluksi tuleminen
  - Luottamuksen rakentaminen
  - Epävarmuuden sietäminen
- Pyrkimys vuoropuheluun
  - Annetaan tilaa keskustelukumppanille tuoda omat ajatuksensa julki

8.

Keinoja puheeksioton tueksi työyhteisössä

1. Varaa keskustelulle hyvin aikaa ja rauhallinen paikka.
2. Pyri tuomaan ajatuksesi ja huomiosi esille. Miten lapsen käytyös on muuttanut? Mistä huoli heräsi?
3. Yritä kuunnella toisen näkökulmia ja ajatuksia aiheesta. Mitä huomioita hän on/ei ole tehnyt?
4. Kysy tarkentavia kysymyksiä toisen näkökulmasta. Miksi hän ajattelee juuri näin?
5. Tuo omat näkemyksesi esille.
6. Pyri tarkastelemaan asiaa monesta eri näkökulmasta. Miksi keskustelukumppani ajattelee noin?
7. Pyri arvostamaan myös eriävää näkemystä.
8. Pyri pitämään huomio keskusteltavassa asiassa ja käsittele omat tunteesi myöhemmin.
9. Pohtikaa ratkaisuja. Miten voitte omalla toiminnallanne edistää lapsen turvallisuudentunnetta?
10. Tee lastensuojeluilmoitus ja ilmoitus poliisille

9.

Poliisille ilmoittaminen ja lastensuojeluilmoituksen tekeminen

Poliisille ilmoitettaessa on oltava vahva epäily tai selkeitä syitä, miksi ilmoitus tehdään ja nämä on ilmoitusta tehdessä tuotava esiin. Tilanteen ollessa epäselvä, voi poliisilta tai sosiaalitoimelta kysyä neuvoa kertomatta lapsen henkilöllisyyttä. Rikostutkinnan kannalta poliisi tarvitsee mahdollisimman tarkat tiedot siltä henkilöltä, jolla ensikäden tietoa asiasta on. Ilmoituksen voi tehdä salassapitosäännösten estämättä ja huolehtimatta siitä onko joku toinen jo tehnyt ilmoituksen. Poliisille tehdyn ilmoituksen jälkeen käynnistetään rikosprosessi. Siihen kuuluu esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti sekä mahdollisen rangaistuksen täytäntöönpano.

10.

Lisäksi on tehtävä myös lastensuojeluilmoitus, joka voidaan tehdä salassapitosäännösten estämättä. Tämä ilmoitus tulee tehdä lapsen asuinkunnan sosiaalitoimeen ja sen voi tehdä joko puhelimitse, kirjallisesti lomakkeella tai käymällä virastossa. Lastensuojeluilmoituksen jälkeen lastensuojelun sosiaalityöntekijät arvioivat välittömästi onko lapsi kiireellisen lastensuojelun tarpeessa ja tarvittaessa toteuttavat kiireelliset lastensuojelutoimenpiteet.

11.

Lapsen tukeminen

Tilanne, jossa lapsi kertoo mahdollisesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä voi tulla yllättäen. Ohjeistusten mukaan lapsen kertoessa tai viitatessa mahdolliseen hyväksikäyttöön olisi kuulijan pysyttävä rauhallisena ja pyrkiä olemaan hätäntymättä tai tuomatta omia mielipiteitä asiasta esiin. Asian käsittelyä tulisi jatkaa rauhallisessa paikassa. Kuulijan tulisi uskoa lapsen tarinaa vähättelemättä sitä, mikä tulisi tuoda ilmi myös lapselle, esim. kehumalla lasta rohkeaksi. Ohjeistusten mukaan tärkeintä on kuunnella ja antaa lapsen itse kertoa omin sanoin tapahtumasta. On varottava johdattelemista lasta, etenkin kyseleminen, painostus ja lapsen tunteiden tulkinta voi vaikuttaa lapsen muistikuvaan tilanteesta.

12.

Varsinaisen kuulustelun hoitaa aina poliisi. Lapselle tulisi selittää ikätasonsa mukaisesti se mitä seuraavaksi tulee tapahtumaan ja miksi näin tapahtuu. Lapselle tulisi myös painottaa, ettei tilanne ole hänen syytään. Usein seksuaalista hyväksikäyttöä kokenut lapsi saattaa syyllistää itseään tilanteesta ja pohtia omaa rooliaan siinä.

Lapsen kanssa käyty keskustelu tulisi kirjata mahdollisimman tarkasti ylös käyttäen niitä sanoja, joita kertojakin on käyttänyt. Lasta ei tulisi jättää yksin keskustelun jälkeen, vaan vierellä tulee olla turvallinen aikuinen myös sen ajan, kun asiasta kuullut ilmoittaa viranomaisille. Lapsella saattaa prosessin aikana nousta erilaisia tunteita, jotka voivat heijastua hänen elämäänsä esimerkiksi koulussa.

13.

Lisätietoa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä

- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos
  - www.thl.fi
- Suomen Delfins
  - www.suomendelfins.fi
- Duodecim
  - www.duodecim.fi
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri
  - www.hus.fi
- Mannerheimin lastensuojeluliitto
  - www.mll.fi

14.

Lähteet

- Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen asettama suositustyöryhmä. (2001). *Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tutkiminen. Käypä hoito – suositus*. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/duo92045>
- Hirvelä, P. (2007). *Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen*. Helsinki: WSOY.
- Andrews, G., Corry, J., Slade, T., Issakidis, C. & Swanston, H. (2004). Comparative quantification of health risks: global and regional burden of disease attributable to selected major risk factors. Child sexual abuse. WHO.
- Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. (i.a.). *Lapsen yliseksuaalisoitunut käyttäytyminen*. Saatavilla 14.7.2021 <https://www.hus.fi/lapsen-yliseksuaalisoitunut-kayttaytyminen>

15.

- Tiitinen, A. (20.4.2021). *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*. Duodecim. Saatavilla 14.7.2021 <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00941>
- Goffman, E. (2012). *Vuorovaikutuksen sosiologia*.
- Gothoni, R. (2020). *Kuuntelijan käsi kirja*. PS-kustannus.
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. (29.6.2021). *Dialogiset toimintatavat*. Saatavilla 15.10.2021 <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintatavat>
- Koskimies, M., Pyhäjoki, J. & Arnkill, T.E. (2012). *Hyvien käytäntöjen dialogit. Opas dialogisen kehittämisen ja kulttuurisen muutoksen tueksi*. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (15.7.2021). *Lapsi kertoo seksuaalisesta kaltoinkohtelusta*. Saatavilla 10.8. 2021 <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/lapsi-kertoo-seksuaalisesta-kaltoinkohtelusta/>

16.

- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2021). *Rikosprosessi lapseen kohdistuneen väkivallan epäilyssä*. Saatavilla 28.12.2021 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoproosessi/erityiskysymykset/ilmoitusvelvollisuus-lapseen-kohdistuvasta-vakivallasta/rikosprosessi-lapseen-kohdistuneen-vakivallan-epailyssa>
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (2021). *Lastensuojeluasian vireilletulo*. Saatavilla 28.12.2021 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoproosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluasian-vireilletulo>
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. (1.3.2021). *Velvollisuus ilmoittaa poliisille*. Saatavilla 13.8.2021 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoproosessi/erityiskysymykset/ilmoitusvelvollisuus-lapseen-kohdistuvasta-vakivallasta/velvollisuus-ilmoittaa-poliisille>
- Suomen Delfins. (i.a.). *Jos lapsi kertoo hyväksikäytöstä*. Saatavilla 14.7.2021 <https://suomendelfins.fi/jos-lapsi-kertoo-hyvakikaytosta/>
- Joki-Erkkilä, M. & Korkman, J. (2015). *Lapseen kohdistuneen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyn herätessä - mitä tulee huomioida?* Suomalainen lääkäri lehti Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/duo12270>

17.

LIITE 3. Saatekirje

Hei,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Teemme kehittämispainotteista opinnäytetyötä, jonka aiheena on “Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen koulun iltapäivätoiminnassa ja puheeksiotto työyhteisössä”. Opinnäytetyömme lopputuloksena syntyy posterit sekä esite aiheesta iltapäivätoiminnan työntekijöiden käyttöön. Opinnäytetyön tavoitteenamme on tukea iltapäivätoiminnan ohjaajia tunnistamaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön merkit työssään ja antaa heille keinoja ottaa asia puheeksi työyhteisössä. Seksuaalisen hyväksikäytön tunnistaminen on tärkeää, jotta voidaan ennaltaehkäistä hyväksikäyttöä ja sen aiheuttamia ongelmia, sekä turvata lapselle hyvä kasvu- ja kehitysympäristö. Saadaksemme hyvän ja selkeän lopputuloksen toivomme saavamme palautetta iltapäivätoiminnan vastuuohjaajilta koevedoksista, jotka teemme syksyn ja loppuvuoden 2021 aikana. Palaute kerätään syksyn ja loppuvuoden 2021 aikana, pitämällä muutamia yhteisiä tapaamisia Teamsin kautta. Saamaamme palautetta kuvataan kirjallisessa opinnäytetyössämme yleisellä tasolla, eikä palautteenantajan henkilöllisyys tule ilmi. Työntekijöiden osallistuminen keskusteluun on vapaaehtoista. Palautteen avulla pystymme muokkaamaan tuottamiamme materiaaleja muotoon, joka sopii iltapäivätoiminnan ympäristöön. Mahdolliset keskustelusta tehdyt muistiinpanot hävitetään työn valmistuttua. Arvioitu valmistumisajankohta on kevät 2022.

Yhteistyökumppanimme on eteläisen ja keskisen alueen iltapäivätoiminta ja yhteyshenkilönämme toimii alueen koordinaattori.

Meihin voi olla yhteydessä, jos lisäkysymyksiä herää.

Ystävällisin terveisin

Hanna Limnell, hanna.limnell@student.diak.fi

Annikki Lammi, annikki.lammi@student.diak.fi

LIITE 4: Kysymykset ohjaajille

- Miten ymmärrettävänä pidät materiaaliemme tekstejä? Tulisiko jotain muuttaa?
- Miten selkeänä pidät materiaaliemme sisältöä? Tulisiko jotain muuttaa?
- Miten kuvitus on materiaaleissamme onnistunut? Miten sitä tulisi muuttaa? Onko kuvia liikaa / liian vähän?
- Millainen materiaaliemme yleisilme on mielestänne? Miten sitä tulisi muuttaa?
- Toivoisitko materiaaleihin jotakin lisää / vähemmän, mitä? Puuttuuko siitä jotakin oleellista?
- Vapaa sana materiaaleistamme, kaikki kommentit ovat tervetulleita!